

# ПОДОИН GAS CATARATAS

ЛІТЕРАТУРНО-МІСТЕЦЬКИЙ ЖУРНАЛ

L. JULIO — 1950 - Año del Libertador General San Martín — ЛІПЕНЬ № 10.



Lanceré.  
Приватний салон. Париж.

ПІСЛЯ БОЮ.

(Фото — З. Безуглого)

## PROYECTASE DECLARAR ILEGAL AL PARTIDO COMUNISTA

**Plazo de 90 días para la disolución**

Precedido de extensos considerandos y con la firma de los diputados Victorio M. Tommasi, Luis J. Fregossi, Luis Armando Roche y E. Colom, tuvo entrada en la Cámara de Diputados un proyecto por el cual se declara fuera de la ley la dispositiva, el mismo expresa:

1. Se declara **illegal** al Partido Comunista;
2. Queda prohibida la constitución de partidos políticos, sociedades, instituciones, agrupaciones o cualquier entidad que tenga por finalidad la difusión de la doctrina comunista o la aplicación de sus consecuencias en la acción política;
3. Las personas que actúen en cargos directivos en las entidades prohibidas por el artículo anterior, serán pasibles de prisión de uno a diez años en caso de ser argentinos, y de deportación, si fueran extranjeros;
4. Las personas que intervengan en tales entidades en carácter de adherentes, afiliados o simpatizantes serán penadas con prisión de un mes a dos años y suspensión para los argentinos de los derechos políticos por cinco años;
5. La reincidencia de un argentino naturalizado comportará la pérdida de la ciudadanía y podrá ser deportado;
6. La acción criminal podrá iniciarse de oficio por el ministerio público o por denuncia;
7. La presente ley se aplicará a partir de los 90 días de su promulgación, lapso en el que deberán disolverse todas las organizaciones existentes que resulten afectadas y cancelarse por los juzgados federales a cargo de las secretarías electorales las anotaciones correspondientes;
8. La presente ley queda incorporada al Código Penal;
9. Derógase cualquier disposición que se oponga a la presente ley;
10. Comuníquese al Poder Ejecutivo.

**Допоможіть жертвам визвольних змагань, укр.  
інвалідам та їх родинам!**



**Купуйте поштові марки УНРади, серія  
"Червоний Хрест". Ціна серії — \$ 1.00.  
Можна набути в книгарні "ПЕРЕМОГА".**

## З М І С Т

Анатоль Галан — Свідок	1— 2
Ів. Кошелівець — З подорожей до	
Обераммегав	3— 5
М. Орест — **	5
Яр Славутич — **	5
Альберто А. Іглесіас — Заклад	6— 9
Леонід Полтава — Квіти	9
Проф. др. Володимир Державин	
До роковин «ХОРСА»	10—13
Марія Цуканова — На грані двох	
світів	13—15.
Пародіаріум	16

## ПЕРЕДПЛАТА журналу «ПОРОГИ»

Аргентина:

Річно	\$ 18.00
Піврічно	\$ 10.00
Чвертьрічно	\$ 5.50

**Ціна примірника — \$ 1.50**

## Річна передплата в:

США, Канада, Європа, Австрал. дол. 2.50	\$ 2.50
Бразилія	круз. 45.00
Уругвай	\$/ур. 8.00
Інші держави Південної Америки	\$ 18.00

До річної передплати журналу  
**«ПОРОГИ»** додаємо книжку за \$ 3.20  
За придбання 5 нових передплатників  
висилаємо безплатно книжок на \$ 10.00.

Редакція рукописів не звертає і не  
узгляднює авторських застережень  
відносно скорочень і поправок.

За текст анонсів і платних оголошень  
редакція не відповідає.

## РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Це число уложив Ігор Качуровський

Кореспонденцію і передплати слати на адресу:

«ПОРОГИ»

Casilla de Correo 3184

Buenos Aires

Argentina

Числа «ПОРОГІВ» за 1949 рік коштують по  
\$ 2.00 за примірник.

сукні, що так пасує вам і так невдало приходить ваш стан, ваші ніжні, ніжні...

— Досить! Чуете? — досить!, бо я зараз утечу звідсіль! — майже просячи, вигукнула і закрилася, мов захищаючись, руками.

Саян, що відчув якесь страждання і щирість у цьому проханні, почув себе ніяково за свою настирливість. Обое сиділи деякий час мовччи, ніби відпочивали від важкої боротьби. Мовчанку порушила незнайомка.

— Ви так розповідаєте про мистецтво і з таким "професійним підходом" малюєте мій портрет, що я починаю думати, що ви є і насправді художник, а не інженер.

— Ні, я не інженер і не художник. — Саян чомусь не захотів сказати правди.

— Тоді ви мистецький критик, або історик мистецтва...

— Ні, не те, і не друге.

— Тоді ви лікар або письменник?

— Ні, не вгадаєте.

— Хто ж тоді ви, моя загадка? Може, ви мій "ліричний відступ"?

— Не знаю, хто я для вас, але коли я для вас тільки ліричний відступ, то ви для мене все! — Саян поринув вперед, немов би хотів схватити це "все" в свої обійми, але вона глянула на нього так прозоро і холодно, що він зупинився і опанував себе, а вона, мов не помітивши нічого, пожавлено почала розповідати.

— Ви, мабуть, просто не доцінюєте значення і суті ліричного відступу, відступу в літературі, в житті. Уявіть собі, якби не було ліричного відступу, яка похмурість була б довкола. Мені здається, що кожен має свій ліричний відступ, кóхання жінки або її зрада для неї є ліричний відступ в її житті, відступ з буденщини в мрію. Навіть судя, що пише смертний вирок, іноді робить у вирокові цей відступ, пригадає про щось зі свого минулого, чи вплине на нього жіночий погляд чи сонце, і він пом'якшає й напише: "в цей радісний весняний день, коли сяє сонце, співають пташки і цвітуть квіти, мені стає шкода молодого життя злочинця і я з свого боку, ставлю на ново на суд присяжних справу цього невдахи, який, ураховуючи його молодість, заслуговує на заміну смертної кари довічним ув'язненням".

Або жінка, яка пригнічена курним огнищем, жорстоким байдужим до неї чоловіком, кулюю дітей, раптом уявляє себе гарною, шукає, мріє про кохання і знаходить його, навіть коли б це коштувало їй страждань або життя. Вона не думає про те, що її кохання — зрада, або, що її зовсім не кохав той, кому вона віддалася. Так іноді письменник, що є смутної вдачі і пише похмурі речі для самогубців, раптом напише між рядками щось таке ліричне, милье, про пташок, траву, кохання, що весь твір від цього яснішає, стає кращим. Але, будь ласка, ви не робіть жодного ліричного відступу і домальовуйте мій портрет згідно з оригіналом. Мені ваша манера письма дуже довподобна! Незнайомка і Саян щиро розсміялися.

— Отже, жіноча шия, ця вежа "з слонової

кістки", як її описав цар Соломон у своїй Пісні Пісень — в портреті займає не абияке місце, і коли вона не має краси, тоді жінка мусить мати щось інше в собі, щоб заступити її. На багатьох флорентійських жіночих портретах і зокрема у Леонардо да Вінчі, як і в античній скульптурі греків, ця частина жіночого тіла подана у всій її красі.

— В протилежність мужеській ший, шийні м'язи, по-латині: "стерео кляйдо мостоідеус", — мають інше положення. Ви, як медик, повинні це знати, — вставила незнайомка.

— Ні, я зовсім не медик, але мене це дивує, звідки ви знаєте цю медичну термінологію?.. Це для мене загадка.

— Так, помучтесь трохи! — а я вам все одно не скажу.

— Не кажіть, скажу вам, що жіноча шия після уст саме чутливе місце у жінки — її ерогенна зона! А втім, різниця форми така, (грубо кажучи), жіноча подібна до перекинутого вазону, у неї голова мов квіт на стеблині, в той час, як наша подібна на цибулину...

— Ну, і порівняння у вас!

— Пишу грубими мазками, бо боюся не встигнути! Найкраще мені подобається ший у постатей Ботічелі (Весна), яка краса, плястичність і грація! Але справжня жіноча шия, з обідочками довкола і з такою милою западинкою, як у вас, така струнка, точена, як ваша, що можна зрівняти з нею? хіба ваші уста?... Ні, я хочу жити без них, але я не хотів би вмерти, не відчуваючи їх тепла, холоду ваших зубів і клекоту вашого серця...

Саян промовив останні слова майже пошепки і так благально, так широ подивився в очі своєї співрозмовниці, що вона захоплена, мабуть, його хлоп'ячою допитливістю, забувши за все, перейнялася цим щирим легким настроєм, скопила обома руками Саянову шию і, притягнувши до себе, поцілуvalа його довгим і жагучим поцілунком. Мов схаменувши, відштовхнула його різко й рішуче:

— Не треба, не треба, — краще малюйте і не дивіться так сильно на модель! — наказала суверено й жартівливо.

— Ale це ж не можливо малювати і не бачити моделі... Спробую, але будете не подібні! Отже, шия, шия у жінки пластичної, плавно виростає з плечової частини, яка мов острів підноситься вгору, від неї мов два руслади руки, округлі, плавкі й пластичні, з м'яко-окресленими м'язами, їх закінчують кісті рук, гнуцькі, як у індуської богині... Ці руки можуть заколихати і розбудити, пригорнути, пожаліти, ніжно торкнутися найтонших струн мужеського серця, розніжити суворого воїна і роз'яклого зробити хоробрим і рішучим, закрити рану серця, або всадити в нього лезо ножа.

Жіночі руки, це пахучі лілеї, що бувають теж і смертельні. Жіночі руки можуть повести нас у дивовижний сад мрій, або спихнути нас у прірву...

— Поплачте трохи, може, хтось пожаліє!..

**Малюйте-но ліпше і кінчайте скорше мій портрет.**

— Ні, я не можу більше, я не в стані... Я хочу намалювати найбільш заховану частину моєї моделі... її тремтяче... її прекрасне погруддя!

— Накажете замуритись?

— Як хочете, але я, я більше не в стані малювати те, що не можу бачити, те, що хотів би бачити ціною навіть життя!

— Тоді закройте очі і відверніться швидко... І не дивіться, поки не скажу!

Коли Саян обернувся, він застиг від здивування. Перед ним було мов висічене з мармуру, оголене погруддя жінки, погруддя, краса якого перевершила всі його уявлення. Мов дивовижна статуя, чи втілення богині, сиділа вона з заплющеними очима, окутана внизу смарагдовими хвилями оксамитної сукні. Останнє проміння вечірнього сонця тримтіло, від зеркалена на її пишних витягнутих уздовж колін руках...

(Продовження буде)

**Самий найвірніший засіб помилатися — це вважати себе непомильним.**

Буаст

Більша частина книжок подібна до загальних і вимушених розмов, де рідко говорять те, що думають.

Voltaire

**Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ**

**ДО МЕЛЕАГРА**

Юність, світанок, весна в левкоях твоїх,  
Мелеагре.

Хочу змішати з вином ім'я солодке твое.  
Руку — крізь двадцять століть — простягти  
мені, друже з Гадари,  
Чарку мені простягни: вип'emo нині удвох.  
Скільки змінилось речей, але що нам з тобою  
до того?

Ми ж бо уміємо в них бачить незмінну красу.  
Квіти веселих лілей зробились назавжди  
сумнimi, .  
Та і в печалі вони кращі за одяг царів.  
Молодість, сонце, любов у вінки заплітають  
поети,  
І не зів'януть повік ранні левкої твої!

Не велика користь мати бистрий розум,  
якщо він хибний. Якість годинника полягає не  
в тому, щоб він ішов швидко, а в тому, щоб  
він ішов точно.

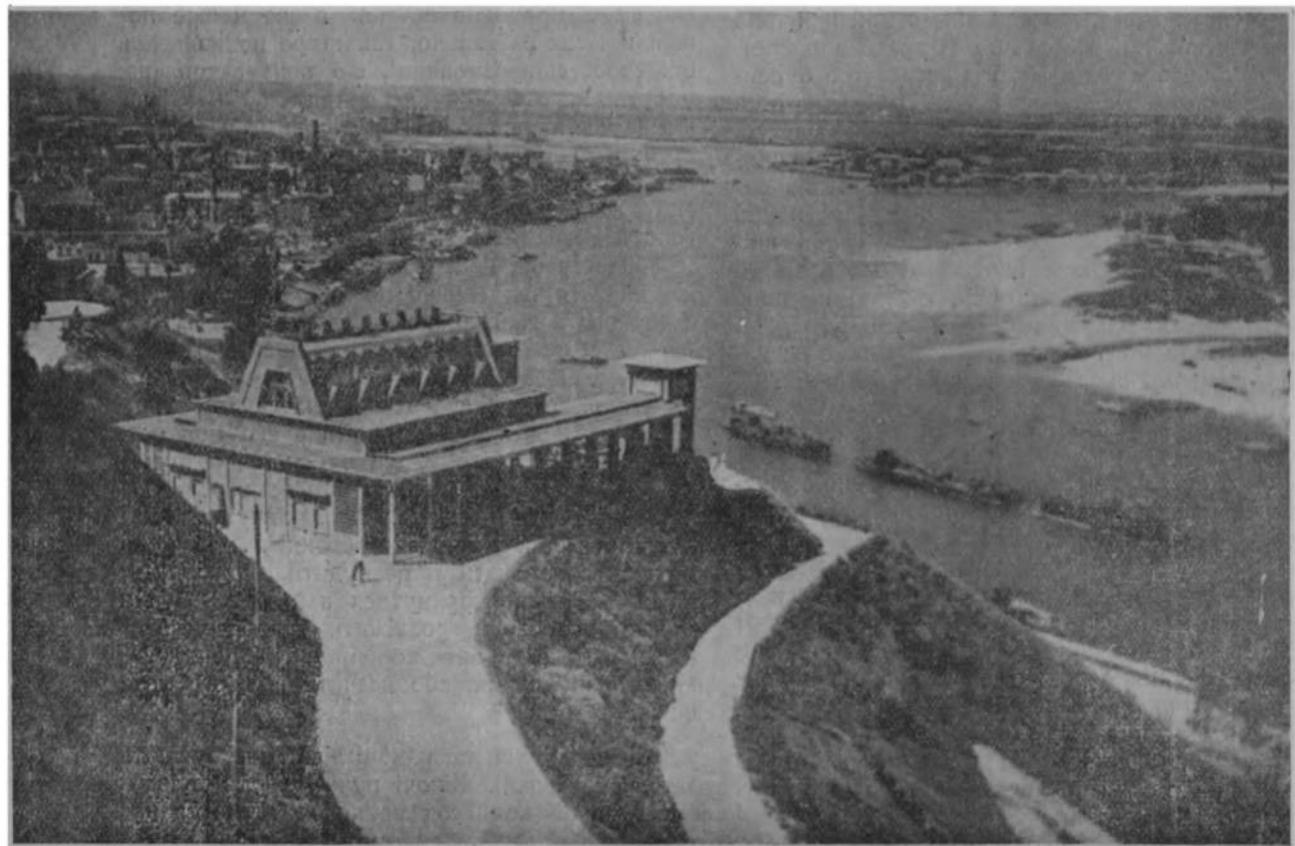
Вовенарг

Не маючи змоги піднятись до чесної людини, наклепник, знеславлюючи її, намагається принизити її до себе.

Zivri

Щастя буває там, де його знаходять, а не  
там, де його шукають.

Petit-Senn



ВІД НА ДНІПРО

## Я Р С Л А В У Т И Ч

Народився 1918 року в селі Благодатне на Херсонщині, в родині, де свято зберігався переказ про праਪрапрадіда, козацького полковника Федора Ж. (товариша Ів. Мазепи), який поляг смертю хоробрих у полтавській битві. 1932 р., під час колективізації, батька було заслано на Соловки, а майбутньому поетові пощастило втекти з дороги на заслання. Середню освіту здобував самотужки та по вечірніх школах, зате систематичну вищу — на мовно - літературному факультеті Запорізького Педагогічного Інституту (1936 - 1940). Від кінця 1941 до травня 1943 р. брав активну участь у партизанці в північній Україні, де втратив дружину з одноденною доночкою (були спалені німцями). Побував кілька разів у таборі полонених у Менську, щоправда не довше, як по два тижні. Визволяли втечі. Після Львова, 1944 р. — чергова втеча з німецького напівконцтабору в Котовицях і нічний перехід кордону до Чехії, звідки незабаром довелось тікати від гестапо до... Берліну. 1945 - 1949 рр. — в Німеччині, опісля — в США. Лишилося довершити останню втечу — в Україну.

Почав друкуватися 1938 р., а писати значно раніше.

Твори зібрани в книжках: "Співає колос" (1945), "Гомін віків" (1946), "Правдоносці" (1948), "Спрага" (1950), німецькою мовою "Шпігель унд Ерноєрунг" (1949), критичний огляд "Модерна українська поезія" (1950).

Тепер працює над новою книжкою лірики "Оаза", циклем балад і мемуарною повістю.

### Яр СЛАВУТИЧ

#### ДОНЬКА БЕЗ. ІМЕНИ

##### ПОЕМА

Душою злинувши увиш,  
На попелищі ти лежиш  
Без гробика і без хреста.  
А я верстаю чужину,  
А я терни клену, клену —  
І пригасає гнівна мста.

Ти в колі прип'ятських лісів,  
Зелений слухаючи спів,  
У споминах дерев живеш.  
А я, змарнілій, кожну мить  
Борю-долаю вочевиль  
Мою печаль без меж, без меж.

О, рідна доночко! Одноденне,  
Мое немівне янголя!  
Прилинь, прилинь сюди здаля,  
Торкнися ручкою до мене,  
Відчутним подувом пройди,  
Мое чоло прохолоди.



Кілька поезій Яра Славутича покладено на музику, особливою популярністю втішаються "Карпатські січовики" (муз. Гр. Китастого).

#### 1.

—Про наш постій довідавсь ворог . . .  
Прощай, Оксано. Йдем у ліс . . . —  
І темні смуги брів суворих  
Переламалися навскіс.  
Гордій стоїть, і думи хмури  
Випереджають ночі трив;  
Стоїть — як дуб, відпорний бурі,  
Що в глиб коріння запустив.  
Лише по жилах водограєм  
Гаряче оліво пливє:  
І серце рвійно калатає,  
І затиха, як неживе.  
Та пасмо болю розплелося,  
Коли вона (тепло — з очей)  
Усталла з ліжка, і волосся  
Побігло хвилями з плечей.  
Вона іде, його дружина  
(Синіють жилки ніжних скронь),  
Не ламле рук, іде неспинна  
І не збентежена, либоно:  
«Тікаєш сам? А я?»  
«Оксано!  
Ти скоро ж... матір'ю . . .»  
«О, так!  
Але чому занадто рано  
Мене лишаєш? Ех, козак!

Ідемо впарі! — і прожогом  
Вона вдягається, і враз,  
За переступленим порогом,  
Йому повторює наказ:  
—Нé гаймо часу! Чуеш, любий?  
Дороги автами гудуть . . . —  
Вони біжать, а слуги згуби  
Вже до села покрили путь.  
Вони під вітами вільшини  
Спішать униз, де бір заліг,  
Уніз до мерзлої долини  
Луна вигониться з-під ніг.  
І крига хрускає над плесом,  
І хмара місяць затуля,  
Щоб не побачити есесам,  
Куди біжать і звідкіля.  
Бренить ґолена дорога,  
Где холодний косогір.  
І знаним гаслом вартового  
Іх зустрічє темний бір.

## II.

Чудові дні ясного квітня,  
Коли весни пора новітня  
Вступає впевнено в права!  
Кущиться густо мурава,  
Бруньки наповнюються соком,  
І в небі, синім та високім,  
Над паром теплої землі  
Летять із півдня журавлі.

Тропою — в сонцеві іскристім, —  
Торішнім вистелені листям,  
Ідуть Оксана і Гордій.  
Весна! Насназі молодій  
Замало простору в грудях.  
Вона не вміщується в людях,  
Снага розквітла. Мчить вона,  
Могутньокрила і ясна,  
По косогорах і долинах,  
Полями котиться, — в рослинах  
Зелену збуруючи кров.  
І переможно із дібров  
Широкошумний шелест ліне,  
Як ліне мриво журавлине.

Хоча у серці яснота —  
Оксані тяжко. Вагота  
Спиняє. Над горбом вологим,  
Сухим викладуючи мохом,  
Ладнає місце їй Гордій  
На мураві на молодій.

Гордій:

«Стомилась, люба! Я казав же,  
Що йти не варт. Оксанко, завше  
Ти не послухаєш . . . А втім,  
На цім роздоллі веснянім,  
Ти стала свіжа і рум'яна»

Оксана:

«Як гарно тут! Куди не гляну,  
Довкола сонця блискітки,

Так сяють росяні бруньки,  
Що все це кидає в знемогу!

(кладе руку на пояс)

Під серцем б'ється... Ах, їй-богу,  
Який бо жаль, що — хто воно? —  
Раніше знати не дано!  
Мені здається, донька буде.  
А може син?.. Щось трохи нуде . . .  
Та це нічого... Промине.  
Адже безпомічну мене  
Гордійко пильно доглядає.»

I тепло в очі зазирає  
Вона, розчулена, тому,  
Хто крізь доранкову пітьму  
До міста ходить, через ріки,  
По теплій одяг, книги, ліки;  
І от за кілька довгих днів  
До партизанських куренів,  
Тайком обходячи облоги,  
Прибуде лікар на пологи.

## III.

Радій, оновлена природо!  
Вихруйте, сіверські вітри!  
Полісся розбуялу вроду  
Затоплюй, сонце! Гей, бори,  
Гудіть могутньо з-над гори!  
І славте, славте, гучно славте,  
Лісів одважні аргонавти,  
На лоні трав під шум ялини  
Народження дитини!

Розцвітай, калинонько  
Край ріки,  
Розпускай білесенькі  
Пелюстки,

Щоб раденька матінка  
Рвала цвіт,  
Веселила, славила  
Білий світ,

Щоб маленька доненька  
Край ріки  
Брала рученятами  
Ягідки . . .

На лоні трав, під шум ялини,  
Де сипле сонце на цвітінь  
Жовтогарячу миготінь,  
Де над пригожістю долини —  
В пекельних муках бороття:  
Знемога смерти ї змаг життя, —  
Лежить Оксана. Лікар строгий,  
Немов стерничий у плавбі,  
Не виявляючи тривоги,  
Дає підмогу боротьбі.

О, перший крику невомляти!  
З яких надхмарних височин  
Дістати зваги прославляти  
Твого приходу рвійний чин?

Кричи, волай, мала людино!  
Жагу життя надхненно клич!  
Тобі належить воєдино  
Узнати славлений терлич  
І купіль красного любистку,  
Щоб на незвіданій путі  
З дерев життя, як гожу вістку,  
Плоди збирати золоті.  
І, може, в розпачі під тином  
Благословляти день і ніч.  
Кричи, волай, мала людино,  
Жагу життя надхненоно клич!

На лоні трав, ялини поруч,  
Лежить Оксана... А Гордій  
На полонині боровий,  
Мов лев, ліворуч і праворуч  
Ворожі авта змівши в рів,  
Забравши зброю, із загоном  
Спішить до рідних куренів.  
Але чому бинтом червоним  
Повита в сотника нога?  
Гордій на неї наляга  
І нестерпучий біль тамує.  
Та що той біль! Адже прямує  
Він, розхвильований, туди,  
Де цвіт ромену, мов сади,  
Полонить очі, де вона,  
Щаслива, квола і блідна,  
Його чекає. Він іде  
І руку на чоло кладе, —  
І переможно, як весна,  
Цілунок вдячности луна.

О, щастя лісовых чертогів!  
Не вадить радощам розмов  
Ні на постелі кров пологів,  
Ні на шинелі бою кров.

#### IV.

Вони прийшли, жахні вандали,  
І звично, з лютістю катів,  
Немилосердно плюндрували  
Запілля сіл і городів.  
Димів наш край, гуділи тропи  
І чад, отруйний і тяжкий,  
Одичавілої Європи  
Гойдав повислі мертвяки.  
А ми? Що ж ми? Скорботні свідки!  
Наш дух терпінням глухо ріс.  
І тільки стиха, тільки зрідка  
Носили багницями кріс.  
Та будь ясна, повстанча куле!  
Дзвени, оспівана в піснях!  
Це ти праਪрадідне минуле  
Нам воскрешала по лісах.  
Це ти на подвиги водила,  
Важкий скеровуючи гнів  
На ворогів. О, мідна сило,  
Будь славна, куле куренів!  
О, будьте славні й ви, хоробрі,  
Визволу віддані сини  
Що, розмурковуючи обрій,  
Підпілля парості снажні  
На всю соборну Україну,

Як правди промені, несли.  
Витайте в пісні летом чину,  
Наснаги гордої посли!  
Ви говорили: «Край Данила  
І цей Володимирів край,  
З'єднавши, назвуться сила.  
Тоді, о вороже, втікай!»

І ми, серцями розбуялі,  
До лісу йшли. В огні завій,  
Мов непокора на Каялі,  
Росли полки:

— На бій! На бій! . .

#### V.

Раптово блиснуло, рвонуло,  
Зарокотало, заревло,  
Галявини хитнуло тло  
І все, що в спокої поснуло,  
Тривожно й нагло підняло.

— На багна відступ! — із Гордієм,  
Твердим керманичем своїм,  
Відходить сотня, буревіем  
Гранатний кидаючи грім.  
Дуднять сполохані діброви,  
І дико стогне далина,  
І — мов поранена — луна  
Ридає з обширів соснових . . .

А де ж Оксана? Світе мій!  
По низовині лісовій  
Хиткими багницями йде  
І горне доньку до грудей.  
О, серця болю! Зливо мук!  
Не віddaє нікому з рук  
Малої крихітки. Вона,  
Простоволоса, мовчазна,  
Плекає в гомоні дудоні  
Єдину думку: — Доню! Доню!

Навколо земля — як левій рев.  
Злітає віття із дерев,  
Кора облупується з тріском,  
В'юниться злющим василіском  
Руде багно, — Оксана йде  
І горне доньку до грудей,  
Плекаючи під грім дудоні  
Єдину думку: — Доню! Доню!

Притьом на бурий суходіл,  
На край зубчастого улісся,  
Де молодий сосник розрісся,  
Вона виходить, і навпіл  
Роздертий, вишитий рукав  
На польовому вітря має.  
Куди ж тепер? Снаги немає!  
Думки розбіглися уплав,  
Дерев'яніють мокрі ноги  
І руки терпнуть. Сил нема!  
У мозку тъмариться . . .

Сама?

Невже загину край дороги?  
Невже не житиму? Й дитя  
Не буду бачити? Невже ж то  
Назавжди кане в небуття

Мого життя манлива решта?  
Але статечний партизан,  
Призначений Гордієм джура,  
Її піддержує. Повз лан  
Перебігають.

Нагло, хмура,  
Знесилена, бліда, на мить  
Вона ~спиняється: «Лишіт!  
Лишіт мене! Покиньте, друже,  
Лишіт мене... Благаю дуже . . .»

І на долині немалій,  
Обік розбурханого бору,  
Її, знеможену і хвору,  
Лишає джура у селі.

#### VI.

З ім'ям Господнім на пряжках\*)  
І кров'ю іродською в жилах,  
Вони ідуть, спішать по схилах  
І сіють розпач, смерть і жах.  
Жалоба й жалощі. Несила.  
Ридають села навколо.  
Дзьобатий ворон хилить крила,  
Шматок довбаючи ноги.  
І відбиваються берези  
В холоднім склі очей мерця . . .  
І з уст до уст летить «есеси!»  
Як символ згубного кінця.

З ім'ям Господнім на пряжках  
І кров'ю іродською в жилах,  
Вони ідуть, спішать по схилах  
І сіють розпач, смерть і жах.  
І до притахлої Слобідки  
Вриваються, як хріплий дзвін,  
І — за втікаючими швидко —  
Пускають кулі навздогін.  
Село, як вимерло. Борами  
Розлізлися поліщукі:  
В високих зарослях ріки,  
Як тіні, бродять лозниками.  
Лише Оксана... Світє мій!  
Немов у палі малярій,  
Лежить недужа. Навдовкола

Старі баби й старі діди,  
Кому несила утекти,  
Понахиляли тужні чола.  
Недужа марить... І дитя,  
Дитя, що вранці народила,  
До серця бистрого биття  
Рукою горне. Божа сило!  
Недужа марить, в висоту  
Уривки слів метає, кличе  
Гордія... ще когось... обличчя  
Скорботно міниться в поту,  
І на уста, чоло гаряче  
Лягає жар, пожежа наче.

З ім'ям Господнім на пряжках  
І кров'ю іродською в жилах  
Проходять німці по хатах  
І до солом'яних, похилих,  
Турботно викладених стріх  
Підносять димні смолоскипи  
Під п'янині і нелюдський сміх.  
Спахають хати. Плачуть липи,  
Вогнем обуглені.

Та ось  
В автомашиновому вирі  
Попідвіконня затряслось,  
І з-за дверей в есес-мундирі  
З'явився нелюд . . .

— Hier! Ist da!  
Звитяжно крикнув, кинув зором  
І повним тулубом, нескорим,  
Подавсь назад . . .

Немов вода  
Із весняного водограю,  
Бензина бризнула на дах . . .  
І засміялись — мій одчаю! —  
З ім'ям Господнім на пряжках  
І кров'ю іродською в жилах,  
Зареготали палії.  
І полуим'ям з дахів похилих —  
Рвачкі, смертельні ручай  
Захлюпотили хижим гулом,  
Немов злітаючи крильми.

І хата замкнена з людьми  
До неба жалем спалахнула.

\*) Gott mit uns



Пам'ятник Б. Хмельницькому в Києві



Зима.

## КАНЦОНЕТА

# Оскар Вайльд

(Oscar W I L D E, 1856 - 1900), що його смерті п'ятдесят річниця припадає на 30 листопада ц.р., англійський письменник ірландського походження, католицького віросповідання й французької культури, лишається в світовому письменстві найблискучішою постаттю англійського неокласицизму, такого багатого на першорядних поетів (Данте Габріель Россетті, Волтер Пейтер, Елджернон Свінберн тощо). Він найносійливіше здійснив у своїй літературній творчості засновану Едгаром По і продовженню Бодлером, Флобером, Теофілем Готье філософічну концепцію естетизму, як "мистецтва для мистецтва", довів до неперевершеної рафінованості парадоксальний афоризм, іронічну новелю, символічну казку, аристичний роман ("Портрет Доріана Грея", -- 1890), критичний діалог та есей і салонову комедію, поновив елізабетанську драму ("Герцогиня Падуанська" і Флорентійська трагедія), створив в англійському письменстві жанр "поезії в прозі" і у всеєвропейському — ліричної трагедії (складена французькою мовою і перероблена згодом Рікардом Штравсом на оперу "Саломея", 1891). У своїй патетичній і глибоковченій ліриці він осяг абсолютної досконалості поетичної мови, максимальної милозвучності англійського віршу і аристократичної витонченості високих почуттів.

В. Д.

Не стереже  
мені гриф золота скарб;  
і нині й вже  
здавен пустим вміст гарб.  
Рубін ні перль  
не дам тобі на грудь;  
та лісу дщер  
любила флету чутъ.

Зірви ж тростин  
і дай тобі співатъ,  
бо мій то чин —  
дів уші сповиватъ  
співзвуччям, ліпш  
за піль лілею й пампр,  
солодше й рідш  
од найсолодших амбр.

Пошо твій страх?  
Ось Гіяцінта кров,  
Пан не в полях  
і тут не буде знов.  
Рогатий Фавн  
не топче бляклих нив,  
і Бог верх трав  
не лине мік олив.

І Гіляс вмер,  
йому не випав густ  
твоїх тепер  
трояні добарвних уст.  
З горбів стрімких  
дріяд не чутъ пісень,  
срібляст і тих  
спада осінній день.

Переклав В. Державин

## THEORETICOS

На глиняних моцарство се ногах:  
давньої доблести й вінця владик  
сей островець наш нині вповні зріксъ:  
викрав йому ворожий лаври птах,

і зник той голос на його горбах,  
що твердив Волю. О, таке облиш,  
таке облиш, душе, ти надто ліпш,  
як на купівлю ницу, де по днях

мудрість і честь оплачують мов крам,  
а грубий люд лютує батогом  
і ревом проти спадщини та догм.

Псує се спокій: тож Мистецтва снам  
величним відданій, хай стану сам,  
ні з Богом, ні за недругів його.

Переклав В. Державин



Євген ОНАЦЬКИЙ

## Геній парадоксу

В листопаді 1950 р. минуло півстоліття, як, під прибраним іменем Себастіана Мельмота, помер у Парижі, в жахливих злиднях, на добровільному вигнанні близькучий англійський поет **Оскар Вайльд**, народжений в 1856 році в Дубліні в аристократичній родині Фінгал о Флагерті Вайльд.

Ще донедавна його твори, головно "Казки", "Портрет Доріана Грія", "Де профундіс" та діалоги про мистецтво, в численних перекладах на всіх європейських мовах, були найбільш популярними в Європі творами англійської літератури, якщо проминути Шекспіра, Дікенса, Кіплінга та Конан Дойля.

Звав себе Оскар Вайльд "великим естетом", бо вважав, що краса вища за правду ("Зрештою, що таке правда? Правду вигадано для людей без фантазії, і, правду кажучи, її немає"), і що не мистецтво наслідує життя, а життя наслідує мистецтво.

— Що таке цивілізація? — запитав його раз Кокелен.

— Цивілізація — це любов до краси, — відповів Вайльд.

Проте, саме на підставі цих його поглядів, що виливалися в близькучі несподівано-фоєрверкові твердження, які в першу хвилину просто приголомшували слухача: чи читача, звали його також — майстром чи навіть генієм парадоксу, себто твердження, суперечного звичайно прийнятим.

Творчість Оскара Вайльда, — і навіть усежиття його, — повне парадоксів.

Навіть і зовнішність його була парадоксальна: великий, нескладний, з розилівчастими рисами обличчя, нерівними зубами й животою церою, він, на перший погляд, ніяк не міг видатися гарним, — і навіть великі ясні очі та високе світле чоло, що випромінювали духову вищість, мало тому могли допомогти. Був він — ніби велика базарна лялька, незграбно зладженя. Руки в нього були м'ягкі, як дві подушечки, і ніхто б не здогадувався, що в них може втілюватися нараз геркулесова сила м'язів, яка витримує напад чотирьох здорових юнаків і кладе їх усіх побитими долі.

Але голос... голос у нього був чаювний, сміх відвертий, щирий, музикальний, і з уст лилося таке нестимане багатство дотепів, жартів, імпровізацій, цікавих оповідань, несподівано-глибоких і гостро-проникливих думок, що досить було йому з'явитися десь у салоні, як всі присутні поверталися до нього, як соняшники до сонця.

— Бачите? — казав Вайльд своїм приятелям, — Лондон панує над Англією, Англія панує над світом, і хто панує в салонах Лондона, може сказати, що панує над світом...

Вже двадцять шести років, не видрукувавши ще ні одного рядка своїх творів, Оскар Вайльд був дуже славною людиною, відомою на двох суходолах, — завдяки своїм парадок-



сам, що їх люди залюбки повторювали й цитували:

— Обов'язок це те, що, ми надімося, виконають інші.

— Я можу витримати все, крім спокуси.

— Мушу відмовитися від вашого запрошення, бо я вже прийняв інше, пізніше...

— Вибачте, що я вас не впізнав: я так змінився!

Оскар Вайльд був великий позер. В усьому, що він робив, говорив, писав, повинна бути обов'язково якась поза, щось таке, що виходить за рамки звичного, що б'є по нервах вихованого в суворій етикеті аристократично-го, чи й буржуазно-міцанського, англійця.

Ще як студент Оксфордського університету, кинув він ідею, що реформа вбрання важливіша за релігійну реформу і, скінчивши студії, з'явився в Лондоні із титулом професора естетики в оксамитовій блузі, обшитій тасьмою, в коротких штанах по коліна, в білій сорочці з великим відгорненим коміром і довгою зеленою краваткою. До петлиці ж він вбирає... соняшника, або лілею.

Ясно, що для аристократичних англійців, вихованих в правилах найраштого тону, що для чоловіків треба вбиратися так, щоб якнайменше на себе звертати увагу, особа Оскара Вайльда дуже скоро стала "притчею во язищех".

Сам Оскар Вайльд, почувши, як один перехожий на вулиці вказував на нього другому:

— Он, дивись, іде той божевільний Оскар Вайльд! — ніби здивовано завважив своєму приятелеві, з яким ішов:

Анатоль ГАЛАН

# СВІДОК

(ЧАСТИНА ОСТАННЯ)

Дивна річ трапилася за місяць у районі, де жила Галя: хтось забив начполіта Кіндратова. Знайшли його скощюблена, застиглою в машині, на півдорозі до міста. Шофер був поза підозрою, бо всі бачили, що начполіт приїздив у село і повертаєсь додому сам. Не зауважували ніяких слідів і біля машини, бо вночі лив дощ і сховав, як кажуть, кінці в воду.

Півселя ганяли на допити. Арештували Катрю Чернякову й її нареченого, тракториста Олексу, та за місяць звільнили, переконавшись, що вони дійсно непричетні до злочину.

А тим часом до одного з далекосхідних концентраційних таборів пригнали партію жінок. Це власне, вже не були люди в тому розумінні, як ми визначаємо. Щось розтоптане виднілося в кожному обличчі. Брудне, занехаяне людське стадо, байдуже до всього, крім їжі й сну, розміщувалось у дірчастому баракі, перетрушуvalо вогку збиту солому, лаялось паскудною, страшною «семиповерховою» лайкою. Ліше кілька постатей вирізнялися з-поміж стада. Ще не остаточно вбиті, зі страждальним поглядом, з раптовою фарбою сорому на щоках.

— Гей, сучки, лягайте — кричала якась «командирша». — Буде холодно, бо кобелів тут нема, крім тих, що з рушницями, та з ними не домовишся, мати їх шворенем у рот . . .

— А завтра почнем будувати сіцілізм, — підхопила друга. — Не збудуєм одразу — лишимось без жратви . . .

— Я їм набудую! — відгукнулась третя. — Не перший раз сюди заганяють, однаково втічу . . .

— Битимуть! — зауважила якась жінка з постійним виразом тваринного страху на обличчі.

— **Хаха!** Яка ніжна! Ще не звикла?!. Ось, подивись . . .

Та, що обіцяла втекти, закотила брудне манаття і показала синьо-багряні рубці на стегнах.

— Хай б'ють, будь вони прокляті, а я на сіцілізм плювала й плюю, і на НКВД плюю, і на Сталіна . . .

Рантом у бараку з'являється доглядач:

— А-ну, тихо! Чого роти порозявляли? До карцеру хочете після прогулянки?

— Подавись своїм карцером, падлюка, — заверещали жінки. — Іди ближче, наплюємо тобі в морду. Заразимо!

Доглядач грюкнув дверима, є, лаючись, залишив барак.

За півгодини, стомлене тяжким етапом, спало нещасливе жіноче плем'я. Спало, здригаючись і кричучи від холоду й чорних марінь, які тисли мозок. Спало сном робочої худоби, що їй дозволили лягти, але в певний момент брутально підіймуть і навантажать до знемоги.

Так починалось для Галі «нове життя»... Боже, чи це все дійсність, чи сон? Відтоді, як Кіндратов завіз її в НКВД, минуло три місяці.

Її обвинуватили в розвалі колгоспної праці, шкідництві; знущалися, били і засудили на десять років, тобто на повільну смерть у далеких таборах. За що? Проте, Галя вже не дивується й не нарікає. Хто її судив? Люди?... Ні. То різники. Окрема понадлюдська категорія виконавців волі господаря. А господар смокче ліфльку в Кремлі і посміхається:

— Москва слезам не веріт!

Зазнайомилася Галя в дорозі з політичними засланками, з тими, що не втратили фарби сорому на щоках, і тепер знає: головний ворог — Москва. Так, ця ненажерна павучиха, яка плете павутиння скрізь, і в краю й поза краєм, і ловить, ловить свої жертви. Галя пригадала, як Черняк колись казав:

— Війни треба, треба, щоб Київ Москві очі видряпав . . . Розумієш?

Ні, Галя тоді ще не розуміла, а тепер вона була б першою коло тих очей . . .

Жахливе оточення у Галі. Лише кілька жінок зберегло в собі теплу жіночість, а інші . . . Злодійки, вбивниці, повій з вихолощеною душою, яким не треба й жити на світі. А проте її ці каліки були колись здоровими. Хто їх скалічив? — Той же московський садизм. У кожної, бач, є «минуле». Або жінка розстріляного «вбога народу». Або дочка «куркуля». Або безпритульна. І ось, вищтовхнуті з нормальню колії, загубили вони себе, спустились на дно, обернулися в примітивні тварини.

Сірі, сірі дні покотились далекосхідною землею. Табір «виховувався» на праці, що вбивала рештки людської гідності. Жіночі руки мусіли прокладати сокирами «шлях до соціалізму», тобто просіки в густому болотяному лісі. Норму встановили на кубометри. Виробиши менше трьох кубометрів, маєш на двісті грамів зниження хлібного приділу. А хліб — найважніша пожива, і тому робили, «як прокляті», до кривавих мозолів і запалих очей, до виснаження, що його вже ніяким хлібом не вилікуєш. Тому щодня мерли, як мухи, жінки. Робить, робить, упаде і — готова. Тут же, в лісі, відволяючи набік, закопають у самій сорочці (бо лахміття придається живим), і нема жодного сліду по людині.

Галі досі щастило. Вона не була такою виснаженою, звикла до тяжкої праці в колгоспі, і тому з нормою в ней йшло гаразд. Навіть помагала іншим. Спочатку за це з неї сміялись, а потім стали шанувати, не припускали брутальних жартів, просили, наче в старшої, поради.

Минуло півроку. Бачила вже Галя все. Ї як карали, виганяючи голими на мороз. І як дострілювали слабих. І як тікали й поверталися знову до табору, не знісши тяжкої дороги через болотяні хаші. Цих садовили до карцеру й били тричі на день нагаєм із зашитою в кінець реміння олов'яною кулькою.

І знову чіплявся день за день, і страшно стогнали вночі напівбожевільні рабині, продовжуючи тяжке життя під час сну.

Одного ранку Галю й ще другу засуджену вирядили на річку переймати колоди. Це звичайне явище на весні, коли висока вода піддімає заготовлену й не складену в штабелі

деревину і мчить її в світ за очі. Частина застримується десь недалеко, між кущами, частина ж, вихопившись на простір річкової течії, емігрує закордон. Це — збиток державі, і щоб його уникнути, здовж берега, на човнах, вартоють «переймачі» споміж тих в'язнів, яким, на думку начальства, можна довірити цю працю. Галя і її товаришка ніколи не були записані в штрафну книгу, визначалися спокійною поведінкою, добре працювали. Тому вибір спинився на них.

Після тяжкої лісозаготівлі це був дійсно відпочинок. Побачиш колоду — «дезертира» — чіпляй її гаком і жени до берега. Там витягуй на сухе і знову вертай за черговою здобиччю.

Вартовий попередив:

— Далеко не зайдіть, лише до середини, а то будуть стріляти . . .

Галя зрозуміла це попередження. Вона знала з розмов ув'язнених, що на тому березі вже лежить таємнича капіталістична країна, від якої хворий на манію підозрілості СССР завжди сподівається нападу.

Ніколи не було в Галі рішення тікати. Як? З тими шістьсотма грамами хліба, що вона діставала кожного ранку на снідання, обід і вечір? Але тепер вихорем закружляли думки. Ось, нагода, якої не має жодна з тисяч советських рабинь. Ось, неповторна можливість. Та Галя боїться. Адже вона не сама. Хто проникне в душу її товаришки, розсудливої, тихої, значно старшої роками, Марії? Навіть у такому страшному місці, де всі однаково терплять, НКВД зуміло наладити секретну службу і мало «своїх» людей. Усі пам'ятають, як за півгодини до втечі Насті Рижової забрали її в карцер, а потім вислали до іншого табору. Тому Галя ані словом не виказала Марії своїх таємних думок. Тільки жадібними очима спинялася на тому березі і притишено зітхала.

Уже вони працювали тиждень. Уже вартовий переконався, що «баби не підведуть» і лягав на суху колоду, щоб якісь півгодини поспати. Дерева ставало все менше. Можливе, за два-три дні відкличути з річки. І Галя вирішила діяти, спитала в товаришки:

— Маріє, ти в Бога віриш?

— Не знаю . . . Колись вірила, та горе приспало цю віру.

— Даремно. Проте, це справа твоя. Здається, ти десь маєш дітей?

— Так! — відповіла Марія, і вуста її страждало посміхнулись. — Не знаю тільки чи живі . . .

— Присягнись же мені дітьми, що ти мене не продаси, нікому не скажеш, що чула від мене . . .

— Може... хочеш на той беріг? — спитала Марія.

— Так. Маріє, втічено. Тут нам однаково загибль. Ти не поможеш своїм дітям, бо звідси не вийдеш, або вийдеш калікою, перед трьома днями до смерти. Ну, Маріє?

— Той уб'є. Не встигнемо . . .

— Встигнемо. Ти ж знаєш, що він в обід лягає спати. А вб'є — ну, що ж, Божа воля. Не будем більш мучитись.

І Марія згодилася. Згодилася боязко, пе-

реконана пристрасними словами Галі. Навіть пожавішала. Навіть бліде обличчя вкрилося рум'янцем.

— Ех, раз умирати!

Жінки пильно стежили за вартовим. Ось він сів. Ось, протягся навзнак, поклавши біля себе рушницю. За кілька хвилин він дріматиме.

Тихо занурюючи в воду весла, посувалась уперед Галя. Марія стояла на носі човна з гаком, наче готовчись чіпляти колоду. Ось, середина річки. Ось уже вона за човном. Швидше! Далі, далі! Якихось двісті метрів лишається до чужого берега, і раптом — переляканий крик вартового:

— За-вер-тай назад!

Галя гребла з усіх сил. Човен аж підстрибував, нісся по невеличких хвилях, хітався, набираючи води.

Джмелем продзижчала коло голов жінок куля. Одна, друга, третя . . . Чути було, як вартовий, разом з кулями, слав навздогін тяжкі прокльони.

Та вже ось берегові кущі. Ще кілька помахів веслами, остання напруга, і човен торкнувся піску.

Вистрибути й відбігти у гущавину лісу було справою одної хвилини. Ніякої прикордонної варти тут не стояло. І Галя з товаришкою, притримуючи серця, що калатали в грудях, як залізні молотки, — пішли вглиб чужого терену.



Гуцульські строї

# З подорожей до Обераммергав

У мальовничій альпійській Баварії, серед дещо лагідніших, ніж у Тиролі, гірських краєвидів, не одна місцевість пишається своїм власним культурним обличчям і має славу на всю Німеччину, а часом і за межами її в широкому світі. На межі з Тиролем маленьке містечко Міттенвальд, здавна відоме виробництвом музичних інструментів, переважно скрипок. Трохи вище в напрямі на Мюнхен — світовий осередок зимового спорту, місто Ріхарда Штравса Гарміш-Партенкірхен. Ще далі в цьому напрямі, вже на виході з Альп, — Мурнав; тут закладалися перші початки об'єднання мистців абстрактного напрямку, що увійшло в історію малярства під назвою «Блакитного вершника» (Der blau Reiter). Тут працював колись надхненик цього гурту Василь Кандінський і ще тепер доживає свого віку старенка Габріеля Мюнтер. Трохи останньо від цих останніх двох міст на весь світ славне своїми пасійними виставами село Обераммергав.

Ще в добу Тридцятилітньої війни, 1633 р. мешканці його склали перед віттарем урочисту обітницю щодесять років виставляти трагедію страстей Христових. Вчинили вони це, гнані страхом перед чорною смертю, чумою, що за короткий час стяла в селі 84 жертв. Місцева хроніка оповідає, що після цієї обітниці в Обераммергав не вмерла жодна людина від чуми. Перші вистави відбулися вже наступного, 1634, року і від того вони повторюються регулярно кожні десять років, з 1815 в супроводі пасійної музики свого ж місцевого композитора Рохуса Дедлера. Уже в дев'ятнадцятому столітті пасійний театр Обераммергав почав привертати увагу чужинців. А в ювілейний 1934 рік він стягнув понад 400 тисяч глядачів з усіх континентів. Потім прийшла війна, і щойно аж 1950 вдалося знову відновити пасійні вистави.

Першого разу я відвідав Обераммергав 14 листопада минулого року, за тиждень по урочистих виборах виконавців головних ролей. Накупивши зняток з ювілейних вистав 1934 і оглянувшись великий театр з гардеробами, я не мав більше що робити; лишалося хібацио спостерігати, як мешканці цього дивовижного села, що відрізнялися від інших баварських селян тільки патріаршими бородами й довгим волоссям (вони традиційно не голяться, бо в пасіях виходять на сцену без гриму), робили своє буденне діло: вивозили гній, кували коней коло кузень і діловито будувалися та ремонтували шляхи, готовуючись до наступного сезону. Тоді, пізньою осені, з вікна вагону від Мурнав до Обераммергав я милувався по-своєму чарівним листопадовим пейзажем. На лагідних гірських схилах темна зелень смеречини була угаптована червоним полум'ям буків, і блідою жовтиною модрин. Але вже з півдороги усе вкрив білою габою ла-

патий сніг, і лише під шатрами буків горіло коластими плямами опале листя.

У друге їхав я тією самою дорогою рівно півроку пізніше, 14 травня. Тепер уже були інші, весняні фарби: той самий темнозелений фон смеречини був перетканий ясною зеленню буків і берез, а низом слалися квітучі альпійські луки смарагдового кольору.

Цього дня мала відбутися перша вистава-перегляд, на яку треба було мати спеціальне запрошення. У дорозі я хвилювався, бо запрошення в мене, розуміється, не було. Хто зна, чи вдасться приїхати ще раз пізніше, а, зрештою, йшла чутка, що квитки вже розпродані на весь сезон. Отже не виключена була перспектива втратити єдину в житті нагоду побачити виставу, що відбувається тільки в Обераммергав і тільки один раз на десять років. Усі мої надії були на Ігоря Костецького, який за кілька днів перед тим мимоїздом був у Обераммергав і звідти повідомив мене листом, що дістав квитки для нас обох. Місце зустрічі коло каси театру, о 8 год. ранку перед початком вистави. Я був на призначенному місці вже о сьомій. Коло театру купчилися авта кінорепортерів, яким було дозволено фільмувати першу картину вистави. Коло восьмої театральної площа заповнили натовпи глядачів. Мое хвилювання наростало, бо до початку лишалося півгодини, а Костецького ще не було. За десять хвилин до початку площа порожніє, заля всмоктує натовп чотирнадцятьма входними брамами. За п'ять хвилин я залишаю свій спостережний пункт і кидаюсь наугад до однадцятої брами. Проте надії мало. Бородаті воротарі чемні, але неприступні, а охочих просмикнутися до залі без квитка дуже багато. Моя перевага тільки в тому, що я пробився до самого входу і через лікоть бородача, що нагадує російського «сбитеньщика», як ми його уявляємо з літератури, бачу край сцени. Там уже вишикувався хор, грає оркестра, провідник хору читає пролог. Мої шанси втрачені. «Сбитеньщик» радить мені спробувати щастя в іншій брамі. Але я ще не здаюсь і стою перед ним далі. Тоді він, мабуть, переможений моєю настирливістю, зовсім несподівано, всупереч байдужісінькому виразу свого обличчя, тримаючи однією рукою причинені двері, витягає другою з кишені картку й дає її мені: «ідіть на третю браму». Я оббегаю навколо театру і майже на самому початку опиняюсь у залі, і, постоявши ще з десять хвилин до закінчення прологу, вмощуюсь у шостому ряді. Уже о шостій вечора, по закінченні вистави, я зіткнувся в натовпі з Костецьким, що, як звичайно, їхав з пригодами і прибув із значним запізненням.

Та цього дня мені довелося перехвилюватися ще раз. Фотографувати виставу заборонено. Але спокуса мати кілька зняток пасійного дійства, зняток свого власного виробу,

надто велика. І я, озброївшись кодаком, скрив кілька мізансцен. На виході всіх нас, фотоаматорів, ввічливо запросили до каси театру і повисмикали нам фільми на сонячне світло. Звичайно, вони мали рацію, бо хотіли, щоб в їхніх виставах ширялись тільки першорядні, фахово зроблені фотографії, і в продажу їх є досить, а ми ж нафотографували переважно голів передніх глядачів; але тим не менше школа було такої пам'ятки. На моє щастя, мій фільм не був витягнутий до кінця і п'ять негативів збереглося без ушкодження, з яких одну знятку я приклав до цієї статті.

\* \* \*

Це кілька слів про саму виставу. Вона триває від половини дев'ятої зранку до шостої вечора і охоплює життя Христа від в'їзду в Єрусалим до воскресіння; кінцева картина — Вознесіння. Текст складається з шістнадцятьох картин з прологом і хором до кожної. Під час прологу в глибині сцени показуються живі старозавітні картини, пов'язані з новозавітньою дією на сцені. Звичайно, це театральне дійство особливого роду, що ставить перед режисером винятково трудне завдання — поєднати три різномірні елементи вистави: 1) хор як елемент опери й коментатор живих картин; 2) історія страстей Христових з усіма історичними подробицями, частом з великими масовими сценами, що збирають на кону одночасно до 700 осіб; 3) сцени, як от тайна вечеря чи смерть Христа, що знову вимагають зовсім відмінного стилю. Отже про стиль цілого говорити досить трудно. До речі, коли говориться про оберамергавців як про селян, то це в жодному разі не значить,



**Пілат, далі Христос під стражею, внизу синедріон.**

що пасії являють собою чисто народне дійство. Бо, поперше, ці селяни споконвічні мистецько-різьбарі, і це накладає певну відбитку на характер дійства; подруге, їх пасії, що сягають пізньосередньовічних дійств п'ятнадцятого століття, у Оберамергав від самого початку вже не були суто народними, бо в слові і в дії їм надали виразно барокового оформлення: отці-книжники з сусіднього Еттельського монастиря. З цього погляду вони дуже близькі до нашої київської шкільної драми тієї ж доби. Протягом століть вони зазнавали більших чи менших впливів і переробок. Теперішній мистецький керівник, Георг Йоганн Іянг, уникаючи пізніших впливів, виразно зберігає первісну бароковість. У його монументалізмі, що несе на собі деякі сліди класицизму й реалізму дев'ятнадцятого століття, а в масових сценах дечим нагадує вистави Райнгарта, є щось і специфічно своє, що можна б назвати стилем Оберамергав. Але це вже фахова галузь, в яку не місце тут вдаватися. Та, зрештою, пересічний глядач не ламатиме собі голови над стилем, а житиме безпосередніми асоціаціями, збудженими виставою в його душі.

Цей пересічний глядач вийде з залі з незабутніми враженнями. Тут подиву гільне все. Для одних вистачить захоплення зовнішньою винятковістю цього видовища, на яке треба їхати часом за тисячі кілометрів, захоплення його маштабами: ціле село з трьома тисячами мешканців зайняте у виставі, вислюк і коні на кону, колosalні розміри театру, що може вмістити до 7000 глядачів, з якою зливається далеч кий гірський краєвид, наче декорація. Мій супутник, наприклад, переконаний, що американці з найбільшою наслодовою платитимуть гроші лише за одне те, щоб побачити, як під час дії над сценою літають горобці.

Люди побожні, яких буде переважна більшість серед тих 500 тисяч, які відвідають цього року Оберамергав, будуть глибоко зворушенні образом страстей і торжеством Христового воскресіння. Зрештою, кожен, побожний чи атеїст, побачить одвічну людську трагедію. Бо в цьому божественному дійстві все



**Алоїз Йянг, що 1930 і 1934 виступав у ролі Христа, а цього року читає пролог.**

від початку до кінця людське. Від Юдиної зради через патріціянський невтралітет про-консула Пілата, через слабості апостола Петра, глибоку жіночість Магдалини і зворушише навернення розбійника благоразумного — все, аж до постаті Христа включно, людське. Зонсім по-людському звучить молитва Христова в Гетсиманському саду: «Страх смерти облягає мене... Отче мій! — Коли можна, хай омине мене чаша ця!..» По війні, що на-че в сліпучому світлі магнія закарбувала всі розперезані (в нормальних умовах загальмо-вані) людські пристрасті в діапазоні від Юдино-го до божественного, бсюбливо гостро вичу-вається нахил до same такого сприймання па-сініх вистав.

Однакé, поза цим усім є ще щось, може, найбільш вражаюче в Обераммергав, що тру-дно відлати словами і що діє незалежно від ак-торської майстерності і стилю вистави. Пи-шучи свої перші враження від оглядин пасій-ного театру, я пробував висловити це почуття цитатою з моого любимого автора Германа Гессе, яку наводжу тут ще раз:

— Можливо, що коріння всякого мистецтва і всього духового — страх перед смертю. Ми боїмся. Її, ми жахаємося скроминучості, зі смутком бачимо, як раз за разом в'януть квіти і опадає листя, і відчуваємо у власному серці певність, що й ми, ми чинимо її, скоро зів'я-

немо. Коли ми творимо як мистці чи як мис-ливі, відкриваємо закони й формулюємо думки, то робимо це для того, щоб бодай щось урятувати з величного танцю смерти, лишити щось по собі, триваліше від нас самих. —

Усю глибочінь цієї думки я найповніше відчував обидва рази у великому прямокутни-ку залі театру, де гострими гранями стикають-ся вічне й часове, подібно як перед безсмерт-ним образом Рафаеля чи під склепіннями св. Софії. Мені здавалося, що ця думка світилася під час вистави в надихнених очах Алоїза Лян-га, що 1930 і 1934 виконував роль Христа, а цього року, старий уже, він читає пролог. Він бо пройшов шлях свого попередника, покій-ного вже Антона Лянга, і, може, більше від усіх інших, що говорять із сцени, розуміє тра-гедію людського життя. Їх багато поколінь перейшло вже через цю сцену, поклали свою цеглину на будову вічного пам'ятника люд-ського духа і відійшли самі в небуття. Ці шля-хетні люди демонструють приреченість і ве-лич людини. Про страх смерти говорить Божий. Син у Гетсиманському саду, з його посталими пасійні вистави; і творці їх роблять це для того, щоб «бодай щось урятувати з вели-кого танцю смерти, лишити щось по собі, трив-валіше від нас самих».

І в цьому великій і єдиний сенс життя.

## Яр СЛАВУТИЧ

\*\*

Ти мені — як примарна оаза  
На пісках африканських пустель.  
Повертаюсь до тебе щоразу,  
До твоїх біловидих осель.

До садів, що таять прохолоду,  
До землі, що лежить як свята,  
Я керую обладу відходу  
І запалені болем уста.

Мої руки тріпочуть, як віти,  
Дум тягар я голготно несу...  
Лиш твої перелоги б узріти  
І твою надблійну красу.

Обітовама! Вільго баклаги,  
Появись, як веселка роси,  
Погаси мою буряну спрагу  
І вергання Сагар погаси!



## М. ОРЕСТ

\*\*

Короткокрилого, постарілого серця  
Броститься і встає весніючий порив.  
На власних сил тепло він безрозумно  
сперся —  
Що угорів йому і осторог обзвів!

Я жалую твоє томліюче довір'я  
До видив вирійних, до марива онов.  
Скажи: блакитну п'янь забутого повір'я  
Де, на якій тропі ти, люблячий, найшов?

Жертовний мрійнику! Ти важишся підняти  
Моїх залежаних утом камінний в'юк?...  
Знай: як рядок з черги ти будеш припадати  
Пилами в жовтому діяріюші скук.



# Заклад

— Пхе, дурниці! Я не піду до лісу? Як ви собі думаєте? Що мене зідять тигри? Та ж тутешні тигри не відважуються чіпати людину.

— Не в тім річ. Говориться про те, щоб піти самому без провідника, до лісу, і не згубитись.

— Та я на три дні піду, коли хочеш!

— Не відважишся!

— Не відважуясь? Приймаю який завгодно заклад, що перебуду три дні в лісі, не виходячи ані на хвилинку.

— Отут, ондечки, напроти? На парагвайському березі?

— Так, мій голубе, на парагвайському. Ви мене перевезете в човні через ріку і за три дні приїдете по мене.

— Закладаю п'ятсот пезів, що ти цього не зробиш.

— Приймаю заклад. Тільки з умовою, що мені буде дозволено взяти рушницю.

— Рушницю можна, але їжу брати не вільно. Бо балачка йшла про те, щоб жити в лісі, здобуваючи собі поживу.

— Так, так, без їжі.

До суперечки приєднався третій, щоб запокоїти приятелів.

— Нашо б то я робив такі заклади? Як підеш до лісу, то вмреш з голоду, або, потрапивши під дощ, захворіш на запалення легень.

— Мовчи! Мене цим не залякаєш! Я жив у Тігре\*) по кілька днів сам-самісінський.

— Так, але тут тобі не Тігре . . .

— Пхе, не така велика різниця. Води до схочу, бо струмків аж забагато, а з рушницею наполюю дичини, скільки буде треба.

— Наполюєш пташок!

— Годі, не вереци! Робимо заклад! Чи ти вже злякався?

— Чого мені лякатись? Закладаю п'ять соток.

У суперечці брали участь п'ятеро хлопців. Вони мешкали вже кілька днів у чудово-му шале, на березі річки Альто-Парана, недалеко від порту Бемберг, куди їх запросив їх приятель. Легко було уявити собі, як почалась розмова. Вони дивились на протилежний парагвайський берег, на ліс, що виглядав замкнено і ворожо, і між оповіданнями та думками виникла суперечка. Поступились ніхто не хотів. Заклад було остаточно стверджено: Мігель Рега Ачавал мав ранком переїхати річку і провести сам три дні в лісі, не виходячи на берег. Човен, на якому перевезуть Мігеля, мусів повернутись не раніш, ніж буде умовлено. Коли б Ачавал дічально зрезигнував із закладу, він мав розпалити на березі огнище і махати хусткою або сорочкою. Він не повинен був брати одягу крім того, що мав на собі. Декілька коробочок сірників, пончо\*\*), рушниця,

тридцять набоїв, ліхтар, ніж і мачета\*\*\*), торбина з сіллю — це все, що він мав право взяти з собою.

Наступного дня, коли сонце вже було високо і спека давалася взнаки, поїхали через річку. Протилежний берег почав присуватися, і жарти й смішки потроху стихали. Приятелі дивились на ліс з високими деревами, густими заростями, і розуміли, що завдання не таке легке, як здавалося на перший погляд.

Тільки Мігель Рега Ачавал тримався добре. Він був певний себе, бо звик до різного спорту, вірив у свою витривалість, у своїй м'язи. Він не вперше вигравав заклади, що видавались далеко трудніші. Три дні промайнувши швидко, хоч би довелось пересидіти десь на дереві. І щоб виказати свою рішучість, він сам гріб веслом, хоч на чолі його блищали краплі поту.

Доїхали. Знову почалися жарти.

— Слухай, як уб'еш горобця, то не забудь привезти мені його пір'я.

— Вітай усіх мавп!

— Як відшукаєш тут гарний ресторан, то запросиши мене туди пізніше.

Тільки робітник, що перевозив їх, не сміявся.

— Слухайте, це не моє діло, але досить небезпечно бути самому у лісі. Можна загубитись . . .

— Чому я маю губитись, чоловіче? Лиши це базікання.

— Ну, як собі хочете.

Раптом, тому що закладав п'ятсот пезів здалося, що він бере на себе велику відповідальність, і він запропонував:

— Слухай, хлопче, я дам тобі двісті п'ятьдесят пезів і покинем цю справу.

— Що я казав!.. Відступаєш?..

— Ні, не в тім річ, але, але . . .

— Чого тут «алекати»! Я перебуду в лісі три дні, і ти мені дасиш всі, п'ятсот!

Мігель не хотів далі слухати. Врешті, його лишили в спокої, але повертаючись на аргентинський берег, уже ніхто не сміявся. З півдороги ще було добре видко Рега Ачавала, що вітав їх, махаючи руками.

— Коли з ним щось скочиться, то як ми повернемось до Буенос-Айресу?

— Нічого з ним не скочиться, але в кожному разі будемо сидіти три дні дома. До певної міри я почиваю свою провину.

— Ні, провіна не твоя, а його, бо він упертий, як цап.

На тому боці ще виднілася чоловіча постать, що махнула руками останній раз, повернувшись і зникла в лісі.

\* ) Місцевість біля Буенос Айресу, положена на дельті Ля-Пляти.

\*\*) Невелика ковдра з розрізом посередині, на голову, яку тубільці вживають як накриття. \*\*\*) Довгий, схожий на шаблю, ніж, яким просікується густо сплетені зарослі в лісі, що й роблять тутешній ліс непрохідним.

Мігель Рега Ачавал прокладав собі дорогоу серед кущів.

— Я лишаю річку позаду. Просуваюся на яких двісті метрів. Тепер мушу пошукати місце, щоб зробити собі оселю. Я вже знаю, що ліворуч, десь поблизу, є струмок. Таким чином — воду вже маю... Ось добре місце. Дров є доскочу. Зроблю хрест на цьому дереві і буду мати знак для орієнтації. Візьмусь до роботи!

Мачет рубанув товсту кору, полишаючи два, навхрест, глибоких надріза.

— Добре, тепер покину тут пончо, що заваджає мені, торбинку з сіллю, ліхтар і частину сірників. Знайду струмок і подивлюсь, чи не трапиться якась підходяща дичина на обід...

Він поскладав те, що видавалося йому покищо непотрібним, повісив на плече рушницю і пішов у напрямку, де сподівався знайти струмок. Чим далі він ішов, тим густіший ставав ліс і, врешті, Мігель уперся в майже непролазну очеретяну стіну.

Він знайшов хід, подібний до тунелі, що його, певне, зробили якісь звірюки. Він уліз туди на карачках, але зачепився за щось сорочкою і, роблячи зусилля, щоб звільнитись, відчув, як гостра колючка дряпнула йому спину.

— Щоб ти пропала. — голосно вилася Мігель. Та все ж таки я пролізу.

Він скопив мачета і почав рубати очерет. Часом рослини віддавалися легко, часом мачет застрягав так, що його було тяжко витягнути. Мігель помітив, що з правої руки текла кров, бо руку було подряпано й поколото в кількох місцях. Він не посунувся вперед ані на десять метрів. Піт спливав по всьому тілу. Він трохи відпочив і почав знову рубати. З кожною хвилиною йти було трудніше... Спека ставала щораз більша. Він глянув назад: Усюди був очерет. Він підвісився, як міг, щоб роздивитись, чи далеко він посунувся. Навколо стояв очерет і серед нього гілки-колючки. Нічого іншого не було видно.

— Так іти не варт... Крім того, мене му чить спрага. Я ж гріб усю дорогу і нічого не пив! Треба шукати іншого ходу, де немає цього проклятого очерету.

Він повернув назад. Але із здивуванням помітив, що не так просто знайти стежку, що він її сам прорубав. Тоненькі пруття-комишни зійшлися знову. Він досить намучився, поки, увесь спінілий, з подертим одягом, повернувся на те саме місце, звідки почав рубати. Спрага душила його, в горлі пересохло.

— Я мушу негайно знайти струмок, бо вже не можу терпіти. Піду он туди, де менше рослин.

Очеретяна гущавина тяглась на яких двісті метрів. Він почав її поспішно обходити. Це було не легко. Ліс обступав його. Галузки, колючки, кущі, пні, стовбури дерев, що попадали, перешкоджали ступати. Спина в подряпаних місцях свербіла. Обтираючи піт на лиці, Мігель знову побачив закривлену правицю. Він обгорнув її хусткою і попрямував

далі, але незабаром відчув велику втому і сів на прикорінні. Не просидів він і хвилини, як щось залоскотало йому шию. Він гадав, що це мухи і почав їх зганяти, але ніщо не злітало, а по ший все щось повзло. Він ляскнув себе по ший долонею, і, глянувши на неї, побачив, що вона вся усіяна маленькими бджолами чорного кольору. Мігель злякався, гадаючи, що вони його вжалять, і нервовим рухом почав терти шию і їх душити. Вони понасадили також на плечі, на лице, попролазили під сорочку. Це були так звані бджоли — «мірі». Довгенькими хоботками вони сссали його піт. Вони не злітали, коли він на них махав, і він подушив їх чимало, зганяючи рукою. Це було огидливо. Вони не кусались, але обліпили все тіло і лоскотання тисяч ніжок та хоботків було важко витримати.

— Кляті комахи! Навіть відпочити не можна у цьому бісовому лісі.

Мігель рушив далі. Бджілки переслідували його. Мусів покласти на землю рушницю і мачета, і пройшов зі сто метрів, махаючи обома руками, поки позбувся комах. Тоді, знову сів.

Ліс стояв непорушний, прямуючи свої велетенські стовбури до неба, що заледве проглядало десь угорі блакитними плямками.

Серед полудневої тиші, що душила і пригнічувала, було чутно тільки гудіння гедзів. Час-до-часу вони сідали на Мігеля. Одні були зелені, інші брунатні, з довгими вусами. Тяжкий подих вогкости обгортав його зі всіх боків. Спрага роздирала груди. Він дихав з трудом і як не намагався, не міг дати легеням досить повітря. Десь угорі вітер злегка ворушив листя, але тут, на долині, була повна тишина.

— Мушу знайти струмок... Він тут, ліворуч. Треба йти.

Він підвісився. Ліс заступав йому дорогу гілками, колючками, кущами. За десять хвилин Мігель уперся в нову очеретяну загороду.

— Щоб ти пропала!

Він зізнав, що не матиме сили пройти через неї.

— Поверну туди, де лишив пончо. Та й обдивлюся, пошукаю іншого шляху до струмка.

Нахиляючись, перестрибуючи через численні перешкоди, часом повзучи, він посувався ще яких п'ятнадцять хвилин. Перевалившись через поплутане коріння велетенського дерева, він знову опинився перед очеретяною стіною. Він почав лаятись як божевільний, і вирішив перемогти ворожу загороду. Злість надала йому нових сил, і він почав рубати, як скажений. Раптом він спинився, вражений. Йому відалось, що він пізнає околицю. Коротке розслідження переконало його, що він не помилився. Очерет був свіжо - зрізаний, а на одній колючці він побачив шматочок своєї сорочки. Виходило, що він обійшов навколо очерету і повернувся на те саме місце.

Тоді він впав на землю, навіть не маючи охоти лаятись, і почав обмірковувати ситуацію

— Трохи відпочину і тоді знайду дерево, де лишив пончо. Це ж тут, поблизу.

Він старався дихати нормальню і забути про спрагу, що його мучила. Через півгодини йому відалось, що він почуває себе краще, і він знову пішов і, йшов досить довго.

— Здається, що дерево, де я зробив хреста, не було так далеко від цього клятого очерету. Мабуть, воно зараз тут, ліворуч. Певне, що так.

Очерету вже не було видко і ліс стояв одноманітний, майже непролазний. Щоб менше втомлюватись, він не рубав мачетом, а розсував гілки руками. Одна з гілок, що він її зігнув, випорснула і хльоснула його по обличчю так міцно, що протяла щоку.

Він знову розлютився і мусів зробити велике зусилля, щоб заспокоїтись. Він обтер кров рукавом сорочки, бо хустину загубив. Рани на руках вже поприсихали.

— Я мушу не втрачати спокою. Тоді я відшукаю дерево... Бачу, що я помилився... Вони повинно бути он там, праворуч.

Він прямував далі через кущі й зарості, аж поки не вийшов на галевину, що вся поросла великими будяками. Мігель дивився на їх яснозелене листя і міркував:

— Такого я тут ще не бачив. Але ж, здається, я брав добрий напрямок, тільки зійшов з другого боку.

Він вступив у море листя, розсугаючи будяки, що іноді були не менше двох метрів і з хльостом замикалися за ним. Нарешті, він вибрався з будякової гущавини і знову став під густим лісом.

— Як би не ця незносна спрага!

Він стояв мовчки, і йому відалось, що десь дзюрчить вода.

— Десять близько струмок!

Він зробив кілька кроків і прислухався.

Дзюрчання вже не було чути. Він повернув голову і знову почув його. Сумніву не було, Звідки ж воно йшло? Він насторожив вуха і раптом зрозумів. Ледве помітний вітрець ворушив листя будяків і вони хлюпотіли, як вода.

Він впав у одчай. Спрага доводила його до божевілля. Підряпані та порізані місця свербіли, убрання прилипло до тіла, стека душила. Піт, стікаючи, незнечно лоскотав усе тіло, ноги напухли і важкі чоботи давили, як кайдани.

— Як би не спрага! Мушу програти заклад! Вийду на ріку... Не можу витримати! Тільки я ходив у різних напрямках і вже не знаю де річка. Вилізу на дерево і зорієнтуєсь. Згори побачу, де Параана.

Мігель поліз на дерево, але чоботи перешкоджали йому. Він зліз, щоб розутись. Це було не легко. Він стягав чоботи з силою і лютю, але шкіра їх набрякла від поту і він добре намучився, поки звільнив ноги. Піт обливав його. Зовсім вичерпаний цим зусиллям, він мусів якийсь час відпочити.

Тоді він знову почав дертися на дерево. Коли доліз до половини, то побачив, що найближча гілка дуже високо над головою. Енергія покидала його, але напружені сили, він драпався, обхопивши стовбур дерева ногами і руками, і нарешті, досяг верху. Під ним стелилось море дерев. Куди не глянь — дерева,

дерева, дерева усіх можливих зелених відтінків. І ніяких ознак річки. З розпукою побачив, що дерево, на якому він сидів, було у низькій частині лісу. Його довкруги замікав зелений мур.

Тоді, може вперше в житті, смертельна туга кігтями вільялася йому в серце. Він почував, що гине.

Він зліз, сів на прикоріння величного дерева і обхопив голову руками. Надзвичайна втома охопила його. Він упав лицем на землю і заснув.

Коли він прокинувся, сутінок почав обгортати дерева. Ще у північній чуті він крик і кувикання, що нагадувало гикалку. Він глянув догори. Ціла зграя мавп дивилася на нього з гілок. Мавпи були невеличкі, але робили страшний галас. Він підвівся, чуючи, що сили повернулися але знову відчув муку спраги. Побачивши босі ноги, він почав шукати свої чоботи. Вони зникли.

— Я добре пам'ятаю, що поклав їх тут, біля дерева.

Побачивши, що він встає, мавпи заверещали ще сильніше. Рега Ачавал дивився на них і раптом розум його прояснився. Мавпи вкрали його взуття!

— Рушниця! — скрикнув він.

— Ні, на щастя, засинаючи, він поклав голову на неї і зберіг її.

Він хотів помститись і націлився на найближчу мавпу. Гримнув постріл. Утворився пекельний галас. Куля не зачепила мавпу, але усі вони вмить зникли.

Ніч наближалась. Мігелеві прийшла божевільна думка: напитись пташиної крові ...

— Треба вбити якогось птаха заки стемніє.

Обережно ступаючи, щоб не загнати в ногу колючки, він почав ходити довкола, дивлячись, чи не має де пташини. Поглядав також, чи не лежать де його чоботи. Часом ніби-то було чутно тріпотіння крил, але ані одного птаха не було видко. Раптом він, помітив, що верховіття хитається. Дерева закрутись, чорна хмарна заколивалася перед його очима. Щоб затримати рівновагу, він почав хапатись за все, що траплялось під руки, і втратив притомність.

Очуняв він у лісі, де були тільки темні барви. В голові молотком стукала лихоманка. Хтось балакав біля нього. Він підвів голову і не побачив нічого крім тьмяних безформених плям.

— Води, води, води, — повторював однією манітною голос. Це був його власний голос, що ніби йшов здалека.

Він почав лапати себе руками, бо йому відалось, що його тіло вже не існує і помітив, що убрання його вогке від роси. Він піднісся, і впився в рукав сорочки, — сказав його.

Страшна ніч для створіння, змордованого спрагою. Мігелеві здавалось, що тече струмок. Він скоплювався і помашки шукає його. Тоді він чув, як шумить вода, спалаючи на каміння. Він намагався доповзти до неї, але знаходив лише кущі, гілля, колючки. Ліс нерухомий, обгорнутий темрявою, звисока дивився на ньо-

го. Мігель плаzuвав тут долі, як мізерне мишено, як нікчемна комаха.

— Вітаю мавп!

— «Мавп, мавп!» — відгукулося здалека луною.

Мавпи бігли зі всіх боків, стрибали, махали гілками та чоботями. Ліс густий та сердитий наступив на Мігеля.

Прозора ясність неба, на тлі якого блищали краплі роси, що затримались на листях, сповістили про новий день. Гармонійне шелестіння попереджувало схід сонця.

Мігель Рега Ачавал зі змученим обличчям, з запалими очима, в одежі, що висіла на ньому шматтям, босий, з ранами на ногах і на тлі, споткаючись, блукав, як привид, по лісі. Часом він падав і зомління дарувало йому ласку відпочинку.

Так година за годиною, пересувався він з місця на місце механічним рухом потворного блазня. Знову наблизався південь. Знову вогкість мішалась зі спекою. Миршава, мізерна постать блукала безцільно в лісі . . .

Нараз промінь свідомості блімнув у розумі, який уже почав мутніти.

— Сигнал! Запалити пожежу, хоч би заплав цілий ліс!

Мігель шукав сірників, що були прив'язані у торбинці до паска. Але не знайшов ані торбинки, ані паска. Він пронизливо зарегоєрав і регіт його дивно якось прорізав тишу. З помутнілим поглядом, скривленим ротом, спинився він, важко дихаючи. Йому ввижалося, що між деревами падали широкі водяні смуги і грали на сонці різnobарвним промінням.

Леонід ПОЛТАВА

### ЗІ ЗБІРКИ «ОДЕСЬКІ СПОГАДИ»

#### К В І Т І

Самітні, покинуті діти

Знущаються з квітів у парку . . .

Їх прогнано з білого світу —

У чорну, стару кочегарку.

Ніхто ім не скаже привіта,

Ніхто не спита, як живеться

Цим з коренем вирваним квітам

Із парку, що людством звється.

— Там вода, вода! — скрикнув він, і побіг. і впав з розкинутими руками в непролазну гущавину, як обшарпане опудало.

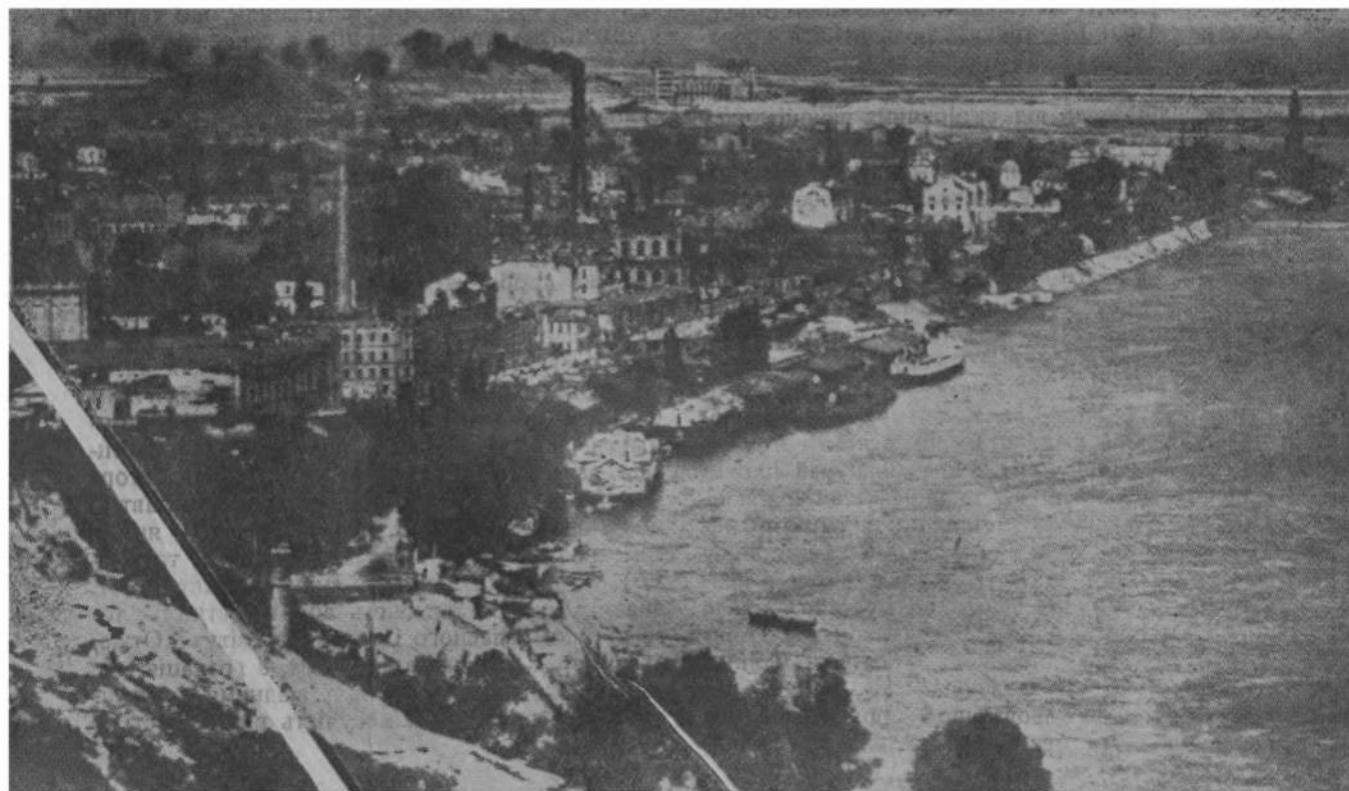
Швиденьким і коротеньким кроком, біг лісом коаті\*) і по дорозі знайшов нерухоме тіло Мігеля. Він понюхав його і побіг собі далі. Пройшов по-під кущами два-три метри, спустився з пагорбка і вstromив гостру пичку в прозору воду, що збігала по каміннях.

Минуло три дні і приятелі Мігеля Реги Ачавала переїхали через річку, щоб його забрати.

Робітник знайшов його у тім самім положенні, чудного опудала. Ліс відповів на задеркуватий виклик Мігеля і переміг його.

\*) Невеличка тваринка з довгим носиком з породи мурахоїдів.

З еспанського переклада:  
О. Драгоманова.



# До роковин «ХОРСА»

Три роки тому був вийшов з друку альманах «Хорс 1» — красне письменство та мистецтво, зредагували **В. Бер, Ю. Корибут** (головний редактор), **Ю. Шерех**, видавництво «Українське Слово» — єдиний на цілу нашу еміграційну літературу груповий виступ виразно модерністичного письменства й мистецтва, єдина одверта спроба заснувати щось на зразок українського експресіонізму та сюрреалізму. Наша критика воліла свого часу спершу роздивитись, що з того далі вийде, і поставилась до самого альманаху настільки ухильно й вичікуюче, що й на сьогодні не маємо скількинебудь серйозного розгляду того, в усякому разі, видатного літературного явища (блазенські вибрики кількох могіканів провінційної примітивності, зрозуміла річ, не йдуть під увагу). І саме тепер, коли «діпітська» лоба нашого емігрантського письменства явно закінчується, і вже не підлягає сумніву, що «Хорс 1» лишився явищем ізольованим і експресіоністично-сюр'єлістичної течії не породив, — варт нарешті, лянути дійсності в очі та несторонніче визначити, що тут було позитивного й негативного.

\* \* \*

Коли текст книжки не відразу надається до адекватного розуміння, його незрідка якоюсь мірою пояснюють ілюстрації. Почнемо й ми з ілюстрацій до 1-го числа «Хорса» — того «літературно-мистецького квартальнника (?!?)», датованого на титульній сторінці жовтнем 1946 (?!?) року і позначеного додатковою маркою МУР-у «Золота Брама» — хіба ці риси не свідчать уже про вперте прагнення відріватись від емпіричних законів часу й простору і осягти якоїсь, умовно кажучи, надреальну дійсності? Отож насамперед постає цілком природне запитання, чи не співдіє в «надреальному» жага епатажу та самореклями, ніби помітна в демонстративно незвичних для західноукраїнського читача деталях типографічного оформлення та композиційного розташування матеріалу (а читачеві наддніпрянському ті леталі нагадують безславної пам'яті «Нову Генерацію» та решту більш-менш футуристичної макулятури). Проте добір ілюстрацій відразу скеровує критичну думку в іншому напрямі; напр., погрудя парії Нофret-ете — але не те вкрай спопуляризоване Візбаденською виставкою та сотнями репродукцій, а зовсім інше, відоме самим лише фахівцям; собор св. Петра в Римі — але з незвичного кута зору; фото О. Кошиця — але поряд дуже стара й дотепна берлінська карикатура «Кошиць диригує». А скільки малюнків Галини Мазепи довелось таки, мабуть, переглянути редакторові, щоб обрати для обкладинки щось безумовно позбавлене інфантинізму!



Проф. др. Володимир Миколайович Державин

тильного несмаку та пересолодженої примітивізації! Загальна настанова очевидна: прагнучи актуальної злободенности, «Хорс» за всяку ціну уникає злободенного стандарту та шаблону, його начебто претенсійність і марність — це лише ілюзійний результат найгострішого опору міщанській вульгарності, і ніщо баналізоване не є для нього «новим» або цінним. «Хорс» справді не хоче «бігти на популярність битими шляхами» (ст. 5), а коли помилляється (та ще й як. — зокрема щодо вибору віршів), то чи не скрізь саме тому, що його інстинктивний мистецький ідеалізм хіба що «інтуїтивно» видирається з жахливих джунглів дилетанського теоретизування.

Адже чого варте саме вже гасло «добра романтичної синтези в українському мистецтві» (ст. 4), з цікавим поясненням, що термін «романтизм» треба розуміти в сенсі «подолання натури мистецтвом» (Ю. Корибут, «Час», 1947, ч. 5). Або ж обеззброююча наївність такого-от директивного афоризму: «більшість мистців має душу дитячу й світлозорну» (ст. 5)! Якби ж! А невтомно раз-у-раз повторювані максими елементарного індивідуалізму («з кожним разом власний світ: про нього — своє і по-своєму!» — ст. 7), для якого ціла філософічна проблематика індивіда, типізація, категоріяльної структури свідомості — просто ще не існує, як не снувалася для Евкліда проблема четвертого виміру, як не існує для дитини проблема небуття. І з отаким теоретичним багажем «українські незалежні мистці» групуються, щоб установити нову добу в мистецтві (ст. 7, французький текст)! «Неповторність» — та й край! «Кожною манерою автор може виявити власний ідеальний світ — якщо, самозрозуміло, він його має» («Час», там само). А звідки, крім тієї «манери» авторової, знаємо ми про наявність або відсутність того ж таки «власного ідеального світу»? Отже, насамперед, є манера й манера, є градація мистецької досконалості, якої жадними фантазіями про «внутрішню могутність ритму» (ст. 5) не замінити.

Проте спасенна ідея автономного й справді творчого (а не репродукційного) мистецтва все ж таки зберігає свою принципову значність і править «Хорсові» за напівсвідомо — бо інстинктивно — наслідуваній дороговказ. Крізь хаотичні словосплети, як от, приміром: «мистецтво співіде з життям не безпосередньо — рупор — замовлення дня — вигук моди — але тільки асоціацією (?) — через добір — через ритмізацію — через віднесення — через абстрагування — чистою вродою» (ст. 6) — нарешті все ж таки просвічує чітка й значуща директива: «творити оригінальні мистецькі цінності, які вели б за собою дійсність, а не пасивно її наслідували» («Час», там само). А це є не що інше, як ідеалізм у мистецтві. З огляду на брак самоусвідомлення, його можна визначити як «наївний ідеалізм».

І оцей інстинктивний ідеалізм спромігся в 1-му числі «Хорса» на справжнє естетичне чудо: за нашої гіпертрофії віршування та браку кваліфікованих прозаїків, подати першоклясну белетристичну прозу, до того ж — аж трьох стилістично відмінних напрямів: «Апостоли» В. Домонтовича визначаються — як і решта історичних новель його — класичною чіткістю й стисливістю викладу, конкретною виразністю образу, композиційною симетрією французького класичного театру. Органічно притаманні В. Домонтовичеві послідовний інтелектуалізм, крайня антипатія до емоційного позування, підкреслена сухість дикції — по-значаються на «Апостолах» іще виразніше, ніж на новелях «неокласичних», співзвучних барвистій конкретній образності Рильського й Зерова («Пімста», «Приборканий гайдамак»); це — історична новель в дусі Анатоля Франса, з властивим цьому останньому аналітичним трактуванням персонажів та психологічної проблематики, з явною перевагою діялогу над дією та описом, із замілюванням у парадоксальних твердженнях та ситуаціях. Від Франса — і демонстративна модернізація політичного тла евангельських подій. В цілому «Апостоли» стосуються до історичних новель Франсівських так само, як перші розділи повісті «Доктор Серафікус» — до Франсівських побутових романів. Гадаємо; проте, що Франсова дикція наловго задовольнила В. Домонтовича не могла б, бо обов'язкова для неї «пуанта» В. Домонтовичеві не властива; саме в «Апостолах» цей брак вже очікуваної читачем «пуанти» виявляється найочевидніше. Психологічне трактування евангельського сюжету в «Апостолах» є, зрозуміла річ, вельми дискусійним (як автор того й бажав). Обмежимось тут констатацією, що це чи не перший мистецький твір у нашій белетристиці 20-го сторіччя, який можна повною мірою зіставити з трьома «евангельськими» драмами Лесі Українки.

Новеля Іогра Костецького «Божественна лжа» належить до тих творів, в яких явно тенденційне та раціональним домислом надумане закінчення якоюсь мірою компромітує цілий сюжет; бо хоч таким способом і утворюється певна сюжетна єдність твору (якої експериментальним новелям І. Костецького подеколи

зовсім бракує), проте це єдність антимистецька, ні формально-композиційно, ні настроєво не виправдана. Чудово вдалась І. Костецькому патетична вступна частина новелі, де еротика «Кармен» майстерно сплітається з емпіричним театральним побутом (справа тут, звичайно ж, не в самій тематичній двопляновості, а в естетичній гармонізації відмінних тематичних плянів).

«На площі перед цирком урвалось життя жінки. Тут, на площі перед червоним цирком, стала велика подія. Сказано бо, дві великі міті в житті жінки: хвилина шлюбного ложа, хвилина смерті. Вона впала, велика багряна троянда, зрізана кривим ножем садівника. Хвилина шлюбного ложа, хвилина смерті. Велике, розпечено сі-бемоль пристрасті. Ми здригнулися: смерть подолала дане слово, смерть. Люди з'юрмлюються дивитись на смерть. І падає на натовп, на бандерильєрос, на все, крилатий мотиль, мальована заслона, бо ж зрештою червоний цирк вигадав маляр, і капель-майстер кладе батуту на плюпітр. І сі-бемоль летить на нас і розбігається, бо всі моментально підвелися. Ми даруємо собі часинку на спочив, а тим часом крізь п'ятеро вийсть одразу виломлюється розгримована юрба».

Проте плаский схематизм фіналу новелі нічому попередньому не відповідає. Герой кидає молоду, не довершивши шлюбної ночі, щоб приєднатись до національно-визвольного підпілля. Відповідна мотивація — мотивація не самого досить зрозумілого вчинку, а його екстравагантних обставин — мабуть, повинна була, за стилем авторовим, міститись «поміж рядків» і понад текстуальним сенсом попереднього викладу, міститись в усіх тих недомовлених і затаєніх натяках та асоціаціях, що їх культывує — насамперед, за взірцем Гемінгвея — примхливий експресіонізм І. Костецького, нарешті — міститись у самій постаті героя, в його психологічному портреті. І все ж таки, тієї конче потрібної мотивації немає. Або автор заховав її так, що від неї нічого об'єктивно наявного не лишилось, або ж її взагалі не було, а автор сподівався, що інерція читацької настанови автоматично додобить ту мотивацію там, куди він її не вклав був. В обох випадках, літературний експеримент не вдався. Немов відчуваючи це, автор відділив фінал від зав'язки просторими «камбріумами» позарозумової гlosолялії і зовсім зайвими міркуваннями про природу сну та про «галъмування центральної нервової системи»; але від того перевантаження позафабульними складниками новеля, звичайно ж, нічого не виграла.

Тож супроти таких новелі І. Костецького, як «Боротьба за прапор», як «Ціна людської назви», як «Анатоль і прірва» — «Божественна лжа» становить естетичну помилку. Але це справжня «творча помилка», певний етап на шляху до того високого — ідеалістичного самими вже мистецькими засобами своїми — артизму, який принципово відкидає матеріалістичну концепцію мистецтва як наслідування так званого «життя» (буцім-то реальнішого за само мистецтво), відкидає поза-

естетичну матерію · опису · («флямандських шкіл сміття строкате», за висловом Пушкіна) · і промовляє до читача не прозаїчним змістом слова, а самим словом — тим творчим словом -логосом, що знаменує в поетичному вислові все сказане й несказане, як безпосередній еквівалент несказанної ідеї.

Любовно-побутова новеля Василя Орлика «З нас угорі сміється сонце» · навряд чи має той ідейний сенс, що його приділяє її редакторська примітка: «Люди заплутані в своїх дрібних щоденних пристрастях, тим часом як природа людська створена для творчого чину, для гармонійного життя». Цього сахаринного моралізму в новелі й сліду немає. Сюжетом своїм вона трохи цинічна, проте не позбавлена своєрідної елегантності. Вона послідовно відтворює стилістичну манеру І. Костецького, аж до синтаксичних іントонацій, аж до гри слів, аж до мотивованої так званим «потоком свідомості» деформації внутрішньої мови:

«Катер на Сімеїз за дві години. Я готовувався, наче перед вінчанням, бігав по місту, Муся поруч, робив різні закупівлі, повний кошик, їжа, пиво, ласощі. Адже нині ця красуня, звичайно, я від неї, стане моя, нікуди й ні до кого, нема дурних, не піду, бо нема дурних, бо як я не помітив, як я раніше...»\*

Проте нічого експресіоністичного і нічого експериментального немає в цій легкій, демонстративно легковажній, і немов танцюючій · про зі: це чистий імпресіонізм, не надто тонкий, але вкрай чіткий і широкий — такий, якого в белетристиці нашій, мабуть, іще не було; бо ж усе те, що в підручниках зветься імпресіонізмом — Коцюбинський, Винниченко, Степанік, Хвильовий і більшість хвильовистів тощо — це скрізь ретельні й переконані описувачі, органічні натуралісти-реалісти з трошки урізноманітненою композицією, і після їхньої солідної масивності справжня імпресіоністична дикція Орликова викликає таке саме захоплююче відчуття безваговости та визволення з-під усього ґрунтовного й докладного, яке в німецькій белетристиці пов'язане з іменами Ведекінда і Шніцлера. Імпресіоністичне новаторство Орликове, звичайно ж, відносне йельми спізняле; проте не він за це відповідає, а фактична відсталість певних стилів у нашій сюжетній прозі.

Віршований відділ «Хорса» — значно слабший за белетристичний, хоч і тут є пребагато цікавого. Дуже добре репрезентований Є. Маланюк — трьома поезіями «з недрукованої спадщини», датованими 1926, 1936 і 1943 роками; остання з них («Березень») розкриває перед нами зовсім несподіваного Маланюка — символіста:

Ось іде,  
щепчучи: засни,  
блій день  
чорної весни.

Добре репрезентований і Ю. Косач дов-

\*) Питання про редакторську участі та правність участі І. Костецького в остаточному оформленні новелі нас не цікавить — розглядаємо її тут як готовий твір.

шим віршем «Регенсбурзька зустріч» — химерне бароко, що в ньому досвідчений читач відчує певний вплив раннього Бажана, проте більш-менш досконалого — хай навмисне деформованого — поетичного ритму, мабуть, не відчує, бо його й нема — хіба що наприкінці: I книгу жадає, жадібний секретних історій, шукає ім'я і становище, ступінь освіти: підписано: «правду шукавши, філософ Григорій Сковорода у побігу від хижого світу.

На цьому безперечним поетичним досягненням «Хорса» й край. З двох поезій Т. Осьмачки одна («Згадка») примітна хібащо своїм надуманим сполученням еротики з натуралистичним цинізмом:

Коли заблісне річка в рогозі,  
під сонцем ринучи в стави —  
я ноги згадую свої в грязі,  
що мовчки бачили і ви.

Юрій Клен репрезентований двома — як на Ю. Клена, посередніми — фрагментами з «Попелу імперії». Решта віршованого матеріалу (В. Барка, Л. Полтава) не варти згадки. Зрештою, слід визнати, що всі вміщені в «Хорсі» поезії, наколи й не скрізь вартісні, то принаймні скрізь (хібащо за винятком Кленових) характеристичні для своїх авторів.

Відділ перекладів із красного письменства вже зазнав від критики докору за свою, мовляв, калейдоскопність. А може, воно так і краще? Адже на такому обмеженому просторі всякий «раціональніший» вибір свідчив би лише про нудний догматизм редакції; а так, як воно є, екстравагантне сполучення Ляо Джая, Готфрида Стразбурського, Петrarки, Гельдерліна, Гарсії де Льорки, Гемінгвея і чеського белетриста К. Шульца — все це якось характеризує особисті літературні уподобання головного редактора і, власне через це, вже не спровалює враження механічної мішанини. Отут ставка «Хорса» на «неповторну творчу індивідуальність» (ст. 42) вповні виправдала себе естетично.

Найгірше стоїть у «Хорсі» справа з критичним відділом, де панує цілковита різного-лосиця, злебільшого категорично суперечна наведеним вище принципам і висловом «від редакції». Один із критиків (Ю. Косач) висловлюється проти «традиційної дбайливості про красу слова», на користь агітці, відзові, памфлетові, фейлетонові, і навіть — дивно чути на сторінках «Хорса»! — на користь «стилеві реалізму», що він, мовляв, «відповідає добі» (ст. 135-136); другий (Ю. Шерех) трактує поетичну форму як зовнішню «оболонку» (ст. 121); третій (Г. Шевчук) іде ще далі і оголошує, що «суть творчості» письменника взагалі не в його стилі (ст. 185). Що ж протиставиться літературному стилеві, як щось суттєвіше за нього для мистецтва слова? Багато чого: поряд із «глибиною проблематичності», «глибоким відчуттям історії», навіть «тонкістю шліфування образів» (хіба ж це не до стилю належить?), маємо тут «активну світоглядну настанову», «високу загальну культурність», «гарячу любов до України та її виз-

вольних змагань». Ми розуміли б, якби критик вбачав у цьому суть громадянського світогляду, або й суть української людини взагалі; проте, наколи це суть мистецької творчості, начебто важливіша за поетичний стиль, та цікаво знати; як це погоджується з естетичним принципом «Хорса»: «лише ступінь активності форми визначає мистецькість або немистецькість явища» — все ж таки не те саме, що «активна світоглядна настанова», а «вісока загальна культурність» і «гаряча любов до України та її визвольних змагань» роблять людині велику честь, але самі з себе не роблять її ні письменником, ні мистцем взагалі, і виправдуючи ними літературні дефекти певного мистецького твору — така сама індецентна софістміка, що й виправдювати ними вокально-недолгий виступ оперової співачки.

Отже, або редакція «Хорса» не цікавилася мистецькими та антимистецькими принципами, пропагованими в літературно-критичному відділі власного журналу, або ж вона сама хитрувала та ляянувала між мистецтвом, яке «вело б за собою дійність», і псевдомистецтвом, яке воліло б іти на поводу в літературі, що для них, поза активною світоглядовою настановою, високою загальною культурністю і гарячою любов'ю до України та її визвольних змагань, усе інше в літературі, як мистецтві слова, зводиться до «прикрас у викладі» (ст. 185) — воліло б «відповідати добі» та орієнтуватись на буцім-то наївну (а насправді — вульгарну) «безпосередність», «засадничо позбавлену надмірної «продуманості» та «длабливості про красу слова». Це значить — іти в добі на поводу, та й не в добі як такої, а в злободенних публіцистів тієї доби, себто в її найповерховіших представників.

Від чіткої відповіді на цю дилему ніякий автопародійний «Кіоск космосу» (ст. 190-192) віджартуватись не допоміг; бо від цього, власне, і залежало — чи перетвориться надалі інстинктивна принципівість «Хорса» в галузі мистецтва на принциповий ідеалізм, а чи на більш інстинктивну безпринципівість? І саме під цим поглядом співробітники «Хорса» пішли далі відмінними шляхами, і саме через це той цікавий і висококультурний літературний експеримент лишився без наслідків: забракло аж ніяк не інтересу або артистичної спроможності до наймодернішого мистецтва — забракло етичної твердості, волі до мистецької свободи, небажання використовувати вивіску «нового мистецтва» для партійницького політиканства та навколо літературних інтриг. Забракло не експресіонізму, а свідомих свого артистичного обов'язку експресіоністів. Саме через це чи не близькуче розпочатий літературно-мистецький почин невдовзі розпорощився по партійно заангажованих редакціях, а далі й зовсім загас. Цікава наука на майбутнє.

Марія ЦУКАНОВА



Надалі все знову огорнула темрява, крізь яку випливла палата лікарін. До мене щось говорила сестра, потім виринало обличчя лікаря, але це все було таке далеке, нецікаве і мені не хотілося відповідати: Проте, коли я лишився на самоті, я зробив зусилля і, узявши в руки зошит і олівець, почав писати. Праця спочатку посувалася повільно, але надалі я захопився, переживаючи наново те, що бачив у моєму другому житті: Я майже з жалем відкладав зошит, коли надійшов вечір, проте мене потішала свідомість, що зараз я побачу знову мій давній сон. Свідомість «незабаром» перейшла в певність і я віддався хвилям сну, які залякали мене, обгортуючи серпанком хмар, і ось . . .

Хмари прорізalo яскраве сонячне світло. Я зіцулів очі і прикладав руку до чола долонею униз, захищаючись від сонця, і тоді перед моїми очима розкинувся широкий краєвид, увесь укритий стрункими колонами війська, що вишуквались, поблискуючи шоломами і списами: Під мною баскував білий кінь, вбраний в позолочену збрюю. Я міцно натяг повід, стрижуючи красуня-жеребця. Поруч себе, на гнідому коні, я побачив Ніла, вдягненого в одяг лицаря, із щитом в лівій руці і низько спущеним заборолом. Ззаду нас, теж на конях, виступали військові старшини й лицарі. Якесь неизнане досі радісне і величне хвилювання охопило мене. Я злегка торкнувся острогами коня, і він, граційно перебираючи ногами, рушив вперед. Ніл і разом з ним старшини й лицарі рушили за мною.

Ми поїхали поміж рядами вояків, які мов завмерли, не рухаючись. Підіхавши до першої колони, я, на знак привіту, підвів руку догори, і у відповідь по рядах загреміло й розляглось далекою луною:

— Ві-ва-ат! Хай живе король!..

Я дивився на мужні засмаглі обличчя вояків, на очі, що віддано дивилися на мене, і радісне почуття охоплювало мене все дужче, підіймаючи на крилах відваги і певності. Разом з цим я раптом відчув, що я і ці вояки — одне ціле, що нас єднає спільна мета, спільні бажання, і щось подібне до батьківської любові до цих невідомих мені досі людей завору-



шилося в моїй душі. Я подумав про те, що кожний з них має своє особисте життя, свою родину, дружину або наречену, яких вони люблять, можливо, так, як я люблю мою Дальміну. Спогад про Дальміну нагнав хмаринку суму, але надалі мою увагу знову забрали мотуні вигуки;

— Ві-ва-ат! Хай живе король!

Ніл не помилувся, коли казав, що мое ім'я притягне під наш стяг тих, хто досі вагався. Перед моїми очима вишикувалися легіони справжнього війська, які щодня переходили на наш бік разом із старшинами і лицарством. Вся південна частина краю була вже в наших руках. Але ворог сконцентрував величезну силу війська, яке йшло нам назустріч, перетинаючи шлях до королівського замку, до облоги якого ми готувалися. Ніл сподівався, що частина війська і тут перейде на наш бік, власне, про це було таємно домовлено з деякими старшинами. Чекали також відповіді від головного начальника війська лицаря Нольді, але він остаточної згоди все ще не давав, видно, очікуючи, на чий бік перехилиться вага перемоги. Проте його вагання не було надто вирішальним. Огляд нашого війська доводив, що в наших руках могутня сила, яку можна сміливо протиставити державному військові. На завтра було призначено генеральний наступ. Отже, завтра мусіло рішитися все.

Оглянувши військо, я, разом з лицарством, повернув до свого намету. Молодий стрункий джура притримав мого коня, і я легко сплигнув на землю.

В наметі вже було накрито стіл до обіду, який відрізнявся військовою суворістю і складався лише з доброго шматка м'яса, чорного хліба й вина. Мені прислуговував той же молодий, вродливий джура, що тримав мого коня. Я з жалем згадав Аніеля, який лишився під доглядом старої Івни й Рони. Він нікак не міг одужати після в'язниці, і хоча зовнішні ознаки тортуру вже давно зникли, але його підточувала якась внутрішня хвороба, проти якої була безсила всевладна Івна.

Обід тривав дуже недовго, після чого стіл було прибрано і на ньому з'явилася велика мапа замку і його околиць. Почалася нарада. Ніл схилився над мапою і, висловлюючи свій плян, креслив кольоровою крейдою напрями руху війська. Суворі обличчя лицарів, що сиділи навколо столу, мали урочистий вигляд, і хоча багато з них були роками й військовим стажем далі старші від Ніла, але всі слухали його уважно.

План був дуже простий. Головна частина нашого війська мала зустріти удар ворожого війська, сконцентрованого по дорозі до замку; ліве і праве крила нашого війська мали обійти ворога і охопити його кільцем. Далі пішло обговорення, яким шляхом мусіли йти військові частини, обходячи ворога, щоб замаскувати свій рух. Деякі з вояків висловлювали свою думку, але знову таки виявилось, що Ніл найліпше обізнаний з місцевістю і населенням.

Наприкінці наради вартовий, що стояв бі-

ля намету, сповістив, що прибув гонець, який вимагає таємної авдієнції.

Роздавши інструкції, Ніл відпустив членів наради, побажавши їм добре відпочити перед наступом, а коли ми лишилися на самоті, наказав допустити гонця.

Це був білявий хлопець із засмаглим відсонця обличчям і світло-блакитними очима. Одягнений він був селянином, як і здебільшого наші таємні гонці й розвідачі, але граційний рух, яким він схилився переді мною, спустившись на одне коліно, відразу ж дав мені знати, що переді мною шляхетний юнак.

— Я щасливий вітати вашу величність від імені його величності короля Мільдана, — сказав він дзвінким приємним голосом, якось незвичайно чітко вимовляючи кожне слово.

Я мимоволі здригнувся. Король Мільдан... Дальміна... Я відчув, як шалено закалатало мені серце, а юнак говорив далі, все також старано й чітко вимовляючи слова, так як говорять іноземці, які досконало вивчили чужу мову, з ледве помітним протяжним акцентом, який нагадував мені Дальміну.

— Його величність, король Мільдан, — говорив гонець, — наказав передати вашій величності, що його військо, під керуванням славного командувача Даля, переступило кордон і йде на допомогу вашій величності. Його величність, король Мільдан іде слідом із другим загоном війська. Також його величність наказали переказати, що мають лист до вашої величності від її величності королеви Дальміни, дружини вашої величності, який передадуть вам особисто при зустрічі.

Хвиля радощів охопила мене, я не витримав і, схилившись, обняв хлопця. Потім посадив його біля столу і наказав дати їсти, не перестаючи розпитувати.

Це був уманець.

Виявiloся, що військо короля Мільдана йшло також в напрямі до замку. Отже, наші пляни збігалися...

.....  
.....:.....  
VII

Декілька днів я не записував нічого, надто ослаб, але сьогодні почую себе міцнішим і хочу довести до кінця свої записи.

За цей час, коли очі мої заплющував сон, виринало поле бою, переможні вигуки «віват», які перемішувалися зі стогонами поранених та з іржанням коней.

Потім знову з'явився намет, де я приймаю вельмож, які поспішають поздоровити мене з перемогою. Разом з моїми лицарями бачу і лицаря Нольді. Він дотримав слова і під час бою перейшов з військом на наш бік.

Надалі знайомий шлях до замку. По обох боках шляху народ; жінки, діти, юнаки і мужі. У всіх усміхнені задоволені обличчя. Я іду на своєму білому коні в супроводі лицарів, а знатовпу на мене сиплять квіти, які стеляться килимом під ногами, а в повітрі звучать і розливаються луною вигуки;

— Ві-ва-ат!.. Хай живе король!

І знову це почуття єдності і любови до

мого народу. Я звик тепер у думці повторювати «мій» нарід, «мої» піддані, і цим словом «мій», «мої», зв'язується родинний зв'язок. Погляд мій спиняється на жінці, що стойть край дороги. Обличчя в неї худе і засмучене, одяг старий і подертий. На руках вона тримає дитину, таку ж худу і обшарпану, як і сама. Ця самотня серед натовпу, смутна постать, викликає в мене почуття жалю і туги. Сьогодні мені хочеться бачити кожне обличчя усміхненим. Я намацую в кишені гаманець з грішми, спрямовану коня в бік жінки і, схилившись, даю їй гаманець.

В обличчі жінки бачу спочатку непорозуміння і переляк, але надалі, карі, запалі очі розширяються, в них загоряються вогники радощів, а запалі ланити заливає рожева фарба.

Іду далі, але почуття радощів охоплює мене і підносить, ніби за спину виростають крила, які несуть мене у височінь.

Ось іще старці, також обдерті, зпрацьовані, напевне, голодні. Але я більше не маю грошей, — і це' затъмарює мою радість. Тоді я починаю думати про те, що в моїй владі тепер зробити життя цих людей щасливішим, і я в думках даю собі обіцянку присвятити щому себе.

Нарешті вдалені вирізляються такі знайомі вежі замку. Серце мимоволі стискується. Тут промайнуло мое дитинство, тут зазнав я радість і лиху, і ось тепер я повертаюся все-владним володарем.

А мій батько?... Чи живий він ще?

Я стискую острогами боки коня і швидко наближаюся до брами. Копита коня гулко торкаються дощок мосту, перекинутого через рів, і я в'їждаю у ворота.

У подвір'ї замку також натовп слуг і вельмож. Хтось підхоплює коня за гнудечко, хтось тримає стремено. Я сплигую на землю під ті ж вигуки, «віват» і озираюся. Обличчя вельмож, що окружляють мене, здаються непевними і переляканими. Раптом чиєсь маленька постать протискується крізь натовп і кидається мені до ніг, намагаючись впіймати устами мою руку. Я пізнаю коменданта замку.

— О!.. Ваша світл... пр... ваша величність! — говорить він, — ваш вірний слуга і раб вітає вашу св... величність...

Він неможливо скривляється і крутиє очима, дужче, ніж будьколи нагадуючи мавпу. Вигляд у нього переляканий, уста тремтять, він щось белькоче, видко, намагаючись виправ дуватися у чомусь.

Я мимоволі усміхаюсь і, нахилившись, підводжу його з землі.

— Ви завжди були вірним слугою і добрим комендантом замку, — кажу я, надалі ви лишаєтесь на своєму місці.

Обличчя коменданта розцвітає, очі, здаються, готові виплигнути назовні. Він знову кидається мені до ніг і цілує руку, але надалі зводиться і вже з іншим, заклопотано-начальничим виглядом, прокладає для мене прохід серед натовпу.

Але мене спиняє ще одна постать в блис-

кучому одязі вельможі. Кругле обличчя, солодка усмішка і вузенькі очі, що намагаються дивитись десь повз. Найближчий дорадник Йогнози, граф Денмі. Він намагається говорити впевнено-ніжно, як і раніш, але щелепи Його сіпаються, а очі зовсім скошуються.

— Вітаю вашу величність із щасливим поверненням... яке є найщасливішим днем для всіх ваших вірних підданих... і... прошу зазначити... що я перший допоміг схопити ката Йогнозу і замкнути його під арешт...

Я згадую запобігливо відданий вигляд, з яким він супроводжав Йогнозу і мене охоплює почуття огиди. Я одвертаюсь, іду далі. Ось лицар Сіне, спліткар і підлабузник, він також намагається щось сказати, але я не виявляю більше бажання слухати вельмож і мовчки, швидко іду до ганку, де мене зустрічає Ніл разом із своїми лицарями і військовими старшинами.

Ніл ще у лицарських доспіхах, але шолом зняв, і його світле, хвильсте волосся розвіває вітер. Я вперше помічаю, що обличчя Ніла схудло і виглядає тепер блідим і втомленим, але сірі очі дивляться також, як і раніш, спокійно і владно, а уста стиснуті, як завжди, уперто. Він схиляється на одне коліно, вітаючи мене.

Я нашвидку вітаю лицарів і, намагаючись стримати хвилювання, питую:

— Як... король?...

— Його величність, покійний король покинув цей світ годину тому, — відповідає Ніл.

Я хотів щось сказати, але горло мені стисло, я схилив голову і пішов вперед поруч з Нілом.

— Де він? — коротко спітав я.

— В опочивальні.

— Гадаю, що... насильства не було? — знаюв спітав я.

— Я і мої люди не маємо звички воювати з хворими — так різко сказав Ніл, що я мимоволі повернув голову і поглянув на нього. Мені здалось, що уста йому сіпнулись, а в очах майнув вогник, але відразу ж й погас, і в дальшу мить переді мною був знову лише класично вірний профіль холодного обличчя.

На порозі опочивальні ми зустріли ченця, який, низько вклонившись нам, мов тінь, пройшов повз нас.

(Закінчення буде)



# PARODIARIUM

## ІСТОРІЯ ПОВТОРЮЄТЬСЯ

Лев Толстой запитав одного молодого письменника, чому той так мало пише. Той відповів, що пише він багато, але його не друкують, бо редактори приймають до друку твори лише відомих письменників. Толстой висловив сумнів щодо цього погляду. Щоб перевеконати Толстого в справедливості своїх слів, молодий письменник запропонував йому підписати котрусь недруковану річ чужим іменем і надіслати до першого-ліпшого журналу. Толстой так і зробив.

Минає час. Від редакції немає відповіді. Толстой їде до редакції.

— Я такий-то (назвав приbrane прізвище). Хочу дізнатись про долю свого твору.

— Нікуди не годиться. Кинули до коша. І як вам не соромно, — нападає на Толстого редактор. — Я думав, що це твір якогось зеленого юнака, а це ви, стара людина, пишете такі дурниці... (Толстой мовчить). Ви раніше писали?

Толстой (жалібно):

— Писав.

— І друкувалися?

— Друкувалися.

— Гм... Цікаво. Що ж ви друкували?

— «Війну і мир», «Анну Кареніну» . . .

Подібно до цього редактора, відзначився недавно критик Богдан Романенчук. Свій огляд українського літературного життя в Австрії («Гомін України» ч. 10 від 11.3.1950) він закінчив такою **пунктою**:

«З бібліографічного обов'язку згадаємо ще декілька поетів початківців, що виявилися кількома хочби віршами в пресі. Це такі, як Левко Ромен, Марта Калитовська, С. Верес, Ол. Грабенко, М. Крилатий та М. Черченко.»

Серед вищеперечислених «початківців» — за ховані під псевдонімами Святослав Гординський і Авенір Коломиець.

Хв. Ч.

## АВТЕНТИЧНЕ ЗАЯВА

Повідомляю зацікавлених, що я вийшов назавжди з членів УРДП. Я бо хочу присвятити себе виключно літературній праці.

Письменника Івана Багряного, аби й він міг поліпшити мистецьку якість своїх творів, заликаю піти за моїм прикладом.

Авгсбург, 16.5.1950. Іван Манило

П. С. — Дехто, як повідомив йас Ів. Манило, вважає його, «графоманом і нездарою», але, прочитавши вищеперечислену заяву, навіть найлютіші вороги української культури мусять перевеконатися, що часом і Манило може написати щось дотепне.

## З АРХІВІВ МУР-У

### ПОСЛАНІСТЬ ДО АПОСТОЛА БАРКИ

Очеретянко! Щебетенятко!  
Малюсюсіньке поетенятко!  
Ти злітаєш на грядку сіру,  
Де звучить підозрілий шерех  
В метушінні півнів огнеперих,  
Самопевнених понад міру.  
Не злітай ти на грядку сіру,  
Не вилазь із підсмикання хатоночки,  
Лиши тоді я в твій теній повірю,  
Як покинеш так та писатоночки!

До «Пародіарію» передав відомий ворог української культури

Хведосій Чичка

\*\*\*\*\*

M. Zusterbender

## АВГСБУРЗЬКЕ ПРОРОЦТВО

(Augsburger Weissagung)

Минуть, як сон: демінутиві жах,  
Гармідер мод і плісняви принади;  
Казки модерної Шехерезади  
Скінчать в Суебії безплідний шлях.

Постала в фоєрверкових умах  
Пуста бомбастика, тодосіяди  
Чвань гупаюча, бубни і бравади —  
Все, все обернеться на тлін і прак...

Його величність Поетичне Слово,  
В короні гордій сяючи чудово,  
На горах Першозванного свій трон

Посяде — і його могутні вої  
Одвернути дзвоном дорогої зброї  
Навік од нього підступ і полов.

Перекл. з нім.  
Бомбослав Атомович

\*\*\*\*\*

## ЕПІГРАМА

(З приводу статті Богдана Романенчука «Літературне життя української еміграції в Австрії», «Гомін України» ч. 9 і 10.)

Вчора дізнався з якогось писанія,  
Що в Качуровського — мегаломанія.  
Що ж? Чи не в кожного є своя манія?  
От в Романенчука — пустописанія.

Свирид Ломачка — професор.

# Цікаво знати

+ Рослину шпінат розводили вже старовинні міди й перси, пізніше — хінці. З

Хин розведення шпінату перейшло до Європи.

+ Гусінь-шовкопрядка «пряде» свою шовкову нитку 2 дециметри на хвилину.

+ Людина споживає пересічно за рік 5,5 кгрг. солі.

+ Найбільшу кригу (льодяну гору) зауважив англійський корабель 8 листоп. 1904 року в Атлантичному океані. Крига мала 475 метрів висоти, 4750 метрів об'єму і 12 кілометрів довжини.

+ Африканський струсь нас дружбою був мадяр Петро

тільки сильний, що ударом лапи міг би зломити людині ногу.

+ Колись англійський королівський двір тримав «хлопця для биття». Його били кожного разу, як у чомусь завинили королівські діти.

+ За температури 17° С. му ха, летячи, ударяє крильцями 330 разів на секунду.

+ Щоб перевороти опір по вітря, автомобіль, їдучи зі швидкістю 115 км. на годину, зуживає за цей час 83% запасу бензину.

+ Професійним весільним

Горба, що дружбив на 5000 весілях.

+ Макарони почали виробляти хінці. До Європи завезли макарони німці й навчили п'ому виробництву італійців, яким так засмакував новий харч, що тепер вони без нього не можуть жити.

\*\*\*\*\*

## ПРЕСОВИЙ ФОНД «ПОРОГІВ»

Др. Ф. Великохатько — 2.00

Зенон Федевич — — — 2.00

Михайло Решетник — 2.00

Інж. Андрій Мазай — 2.00

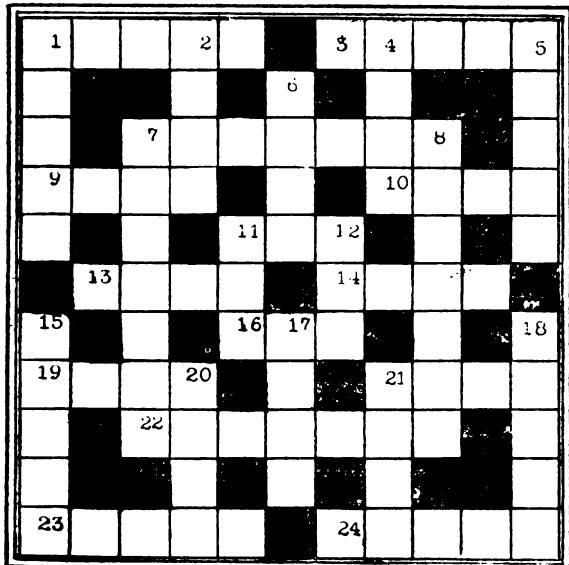
Юхим Личик — — — 2.00

Степан Півоварчук — 2.00

Всім Жертвовавцям широ  
дякуємо!

## ХРЕСТИКІВКА

Ул. І. Смерека



**Поземо:** 1. Відновідальний провідник, 3. Гаряча вода, 7. Машина, що сама виконує якусь чинність, 9. Світляний театр, 10. Ріка в С. С.Р., 11. Український маляр - карикатурист, 13. Рід газу, 14. Славний філософ, 16. Сполучник, 19. Підстава якоєї праця, нарад чи сходин, 21. Найменша частина першня, 22. Стейт у Півн. Америці, 23. Острів на Середземному морі, 24. Річкова риба.

**ДОЗЕМО:** 1. Член родини, 2. Незвичайне явище, 4. Велика підйома, двигун, 5. Мітичний кінь, 6. Тонка матерія, 7. Проклін, клятва, 8. Темряна, 11. Великий проміжок часу, 12. Частина тіла, 15. Член певної групи грецьких філософів, 17. Стара жінка, 18. Рід фарби, 20. Рід голосу, 21. Небезпечна хвороба південно-азійських народів.

ЧИТАЙТЕ! ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!  
ПОШИРЮЙТЕ!

## УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

великий європейський тижневик в Парижі  
3, rue du Sabot

**Paris, 6-e** **FRANCIA**

Річна передплата в Аргентіні — 36 пезів, в Бразилії — 85 крузейрів, у всіх інших країнах — 5 американ. доларів.

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — виходить вже 17 років в Парижі, одному з найважніших центрів політичного і культурного життя світу;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — має найкращі інформації і негайно їх подає своїм читачам;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — містить статті про світову й українську політику найвизначніших публіцистів;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — містить статті й праці найкращих українських та чужинних авторів: письменників, критиків, журналістів, мистців, поетів і науковців;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — найкраще поінформує Вас про все, що треба знали українцям на чужині.

**Коли хочете бути в курсі справ політичного, культурного і господарського життя світу й**

**України — читай те і передплачує:**

**«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»**

СЕМЕН ЗАМКОВСЬКИЙ шукає тіточну сестру ХИМУ ДАНИЛЬЧЕНКО, дочку Василя Данильченка і Хтодоськи, урод. в селі Залісці, коло Вишневця, пов. Крем'янець, Волинь.

Зголосівуватись до книгарні «ПЕРЕМОГА».

CORREO  
ARGENTINO  
Central (B)

TARIFA REDUCIDA

Concesión № 4209

Registro Nacional de la Propiedad  
Intelectual № 309996

«ПЕРЕМОГА»

Нові видання:

Бойко Ю., Проблеми історіософії українського націоналізму	2.00
Оповідання, повісті, поезія.	
Вузол Г., В обіймах давуні	3.00
Веселій календар	1.50
Відпustові молитви	0.50
Бидіння паломника в Єрусал.	1.20
“Вежі” — журнал культури	1.80
Грушевський М., Бех-Аль-Джугур	0.60
Гуменіна Д., Куркульська віля	1.50
Ган О., Трагедія М. Хвильового	4.50
Грінченко Б., Олеся, для дітей	0.90
Грінченко Б., Підпал	0.80
Гаріль С., Гарільда (2 книжки)	3.00
Гринюк Л., Весняні вечорі, поезії	2.20
Грімм Бр., Казки, ілюстр. видання	6.00
Грімм Бр., Казки	2.50
Гоголь М., Сорочинський ярмарок	1.50
Гарасевич А., Сонети	2.00
Горобець Т., З моєго записника	0.80
Гайдарівський В., Ще одне кохання, оп.	4.50
Горотак П., Дияволічні параболи	3.00
Гірш Р., Советські шпигуни	1.50
Ганьківський В., Мати й немовлятко	2.00
Галан А., Чарівна дружина, новелі	1.70
Гжицький В., Чорне озеро, роман (Кан.)	12.00
Гжицький В., Чорне озеро, роман, 2 тт.	12.50
Тіжковський В., Смерть Мих. Кладуна	0.80
Гаерштам Г., Мрії Каріни Брандт	5.50
Граціє — Два вороги	1.20
Данько М., ССРР — в'язниця народів	1.50
Данський О., Хочу жити	7.00
Данський О., Наши дні	4.20
Дойль К., Кривавий шлях	3.00
Дойль К., Пестра стяжка	0.60
Дезмонд Д., Боротьба за існування	0.70
Даркович М., Київ і Рим	2.00
Дедалевський Я., Робітництво і болячев.	1.50
Діккенс Ч., Давід Конніфельд, ром. 2 т.	8.00
Донгов Д., Хрест проти диявола	1.00
Доннов Д., Де шукати наших іст. трад.	3.00
Дудко Ф., Стрибожа внука, оновідання	3.50
Дудко Ф., Заметіль, оповідання	5.00
Дудко Ф., Війна, роман	6.00
Д'Ервіл Е., Огонь умер, опов. для мол.	0.60
Д'Ервіл Е., Давні люди і зари, оповідання	0.60
Драгоманів М., Про укр. козаків, татар та	
турків	1.40

«ПЕРЕМОНА»  
25 de Mayo 479, Buenos Aires, Argentina

ЧИТАЙТЕ! ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

український жіночий журнал

«ЖІНОЧИЙ СВІТ»

який охоплює всі аспекти суспільного життя, цікаві для українського жіночтва.

ЖІНОЧИЙ СВІТ — сприяє розвиткові української духової культури.

ЖІНОЧИЙ СВІТ — лучить українське жіночтво, розсіяне по всьому світі.

ЖІНОЧИЙ СВІТ — допомагає у вихованні молодого покоління в духові національної свідомості.

ЖІНОЧИЙ СВІТ — знайомить з досягненнями української літератури та мистецтва, з українською народньою творчістю та традиціями.

ЖІНОЧИЙ СВІТ — інформує про визначні події в житті українського жіночтва на громадському та культурному полі.

ЖІНОЧИЙ СВІТ — дає поради в питаннях медичних, правних, господарських та ін.

Річна передплата — 3 ам. долари, або рівновартість, в іншій валюті.

Для Аргентини річно 25 пезів.  
Висилайте передплату до представництва «Ж. Світу» на Південну Америку: «ПЕРЕМОГА»

ЕКСПРЕМЕНАЛЬНО - ВОКАЛЬНА  
СТУДІЯ

під керівництвом Артиста-Соліста Опери  
АНАТОЛІЯ КАБАНЦІВА

відкрита в приміщенні Українського Клубу  
при вулиці 24 де Новембр, Бс.-Айрес.

Лекції відбуваються у дні:  
Середа, від год. 17-ї до 21-ї. П'ятниця, від  
години 17-ї до 20-ї. Неділя, від 13-ї до 16-ї.

«УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛЯТЕЛІСТ»

Купуємо, продаємо і вимірюємо поштові  
марки усіх держав.

I. K. Casilla de Correo 3184. Buenos Aires.

Ганна ФЕДОРЧУК шукає Василя КАВАЛЦЯ і  
Йосафата ПРОЦЮРА з с. Приболів, пов. Станіславів. Зголосуватись до адм. «Порогів».

ГОТЕЛЬ РЕСТОРАН

ДМИТРА СТОЛЯРЧИКА

У БУЕНОС АЙРЕСІ

Поручає українському громадянству  
свое обслуговування смачними місцевими і  
українськими стравами, добрим питвом  
і вигідними кінчатами для приїзджих.

Телефон: 32 — 0233 до В/послуг!  
SANTA FE 402 BUENOS AIRES.